

23. Uluslararası Türk Dünyası

Sosyal Bilimler Kongresi

15-17 EKİM 2025 - SARAYBOSNA

Uluslararası
Saraybosna Üniversitesi

TAM METİN EK BİLDİRİ KİTABI

TÜRK KONGRE

SAÜ TÜRKMER

www.turkkongre.com

Editörler:

Köksal ŞAHİN - Suat KOL - Hüseyin ÇALIŞKAN

Ali KIRKSEKİZ - Mehmet Töre YILDIRIM

E-ISBN: 978-975-498-303-6

23.
Uluslararası Türk Dünyası
Sosyal Bilimler Kongresi

15-17 Ekim 2025 Saraybosna/Bosna Hersek

Tam Metin
Ek
Bildiri Kitabı

e-ISBN: 978-975-498-303-6

Editörler:

Köksal ŞAHİN - Suat KOL - Hüseyin ÇALIŞKAN
Ali KIRKSEKİZ - Mehmet Töre YILDIRIM

2026

SAÜ TÜRKMER

Bu kongre Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı sahipliğinde, Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (SAÜ TÜRKMER) koordinatörlüğünde gerçekleştirilmektedir

15-17 Ekim 2025 tarihleri arasında Uluslararası Saraybosna Üniversitesi'nin ev sahipliğinde Saraybosna/Bosna Hersek'te düzenlenen 23. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi'nde 13 farklı ülkeden 5 özel oturum ve 19 yüz yüze/çevrimiçi oturumlarda toplam 135 bildiri sunulmuştur.

Kongrede yayınlanan yazıların tüm sorumlulukları ilgili yazarlara aittir. Yazılardan kaynaklanacak herhangi bir hukuksal durumdan kongre kurulları ya da Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı sorumlu tutulamaz.

KOORDİNATÖRLÜK

Kongre Koordinatör Kurumu

*Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma
Merkezi*

SAÜ TÜRKMER

Kongre Genel Sekreteri

Prof. Dr. Suat KOL

Sakarya Üniversitesi

Bölgesel Temsilciler

Avrupa

Prof. Dr. Abdülmecid NUREDİN

Uluslararası Vizyon Üniversitesi

Asya

Prof. Dr. Bolat Myrzaliev ATİMTAEVİCH

Kazakistan Miras Üniversitesi

Kongre Sekretaryası

Emir YILMAZ

Sakarya Üniversitesi

Muhammed Çağrı TURHAN

Sakarya Üniversitesi

Merve BOYUN

Sakarya Üniversitesi

Emir KARAKOÇ

Sakarya Üniversitesi

Esra CENGİZ

Sakarya Üniversitesi

Merve ALBAYRAK

Sakarya Üniversitesi

Aslı Nur HALİL

Sakarya Üniversitesi

Gizem ÖZEN

Sakarya Üniversitesi

ONUR KURULU

Prof. Dr. Adalet MURADOV	<i>Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	<i>Uluslararası Vizyon Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN	<i>Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Hamza AL	<i>Sakarya Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Hasan USLU	<i>Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Osman Bülent ZÜLFİKAR	<i>İstanbul Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Mehmet SARIBIYIK	<i>Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Muhittin ŞİMŞEK	<i>Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı</i>
Prof. Dr. Uğur ÜNAL	<i>Gazi Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Mustafa BERKTAŞ	<i>İzmir Bakırçay Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Myrzaliev Bolat ATİMTAEVİCH	<i>Miras Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Recai COŞKUN	<i>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Satıbaldı Aşımoviç OMURZAKOV	<i>Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Sergey ZAKHARİA	<i>Komrat Devlet Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Turgay UZUN	<i>Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Mehmet Naci BOSTANCI	<i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü</i>
Doç Dr. Beybitgul KARİMOVA	<i>Kızılorda Korkutata Devlet Üniversitesi Rektörü</i>
Közhan YAZGAN	<i>Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı</i>

DÜZENLEME / YÜRÜTME KURULU

Prof. Dr. Köksal ŞAHİN	<i>Sakarya Üniversitesi / Türkiye</i>
Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN	<i>Sakarya Üniversitesi / Türkiye</i>
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN	<i>Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Türkiye</i>
Prof. Dr. Fariz AHMADOV	<i>Karabağ Üniversitesi / Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Oktay ÖZGÜL	<i>Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi / Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Bülent DERVİŞ	<i>Uluslararası Vizyon Üniversitesi / Kuzey Makedonya</i>
Prof. Dr. A. Nusret BULGURCUOĞLU	<i>Iğdır Üniversitesi / Türkiye</i>
Prof. Dr. Suat KOL	<i>Sakarya Üniversitesi / Türkiye</i>
Doç. Dr. M. Kürşat UÇAR	<i>Sakarya Üniversitesi / Türkiye</i>
Doç. Dr. Kamil TAŞKIN	<i>Sakarya Üniversitesi / Türkiye</i>
Doç. Dr. Aybeyan SELİM	<i>Uluslararası Vizyon Üniversitesi / Kuzey Makedonya</i>
Doç. Dr. Mahzuna HAMDAMOVA	<i>Nizamı Adını Taşıyan Taşkent Devlet Pedagoji Üniversitesi / Özbekistan</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ali KIRKSEKİZ	<i>Sakarya Uygulamaları Bilimler Üniversitesi / Türkiye</i>
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ALIYEV	<i>Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi / Azerbaycan</i>
Öğr. Gör. Merve Kevser ÖZTÜRK	<i>Gümüşhane Üniversitesi / Türkiye</i>
Öğr. Gör. Neriman HANAHMEDOV	<i>Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi / Azerbaycan</i>
Mehmet Töre YILDIRIM	<i>Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı / Türkiye</i>

23. KONGRE EV SAHİBİ KURUM KOORDİNATÖRLÜĞÜ

23. Kongre Ev Sahibi Kurum Koordinatörü

Prof. Dr. Ali Osman KUŞAKÇI

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi
Rektörü*

23. Kongre Ev Sahibi Kurum Düzenleme / Yürütme Kurulu

Prof. Dr. Senad BUŞATLIĆ

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Doç. Dr. Orkun AYDIN

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Doç. Dr. Pınar ÜNAL-AYDIN

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Dženana BRAČKOVIĆ

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Hana ŠARKİNOVIĆ-KÖSE

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KRUPALIJA

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Emir HAMBO

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Jahja MUHASILOVIĆ

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Ervin KOVAČEVIĆ

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

Dr. Öğr. Üyesi Ena KAZIĆ-ÇAKAR

*Uluslararası Saraybosna Üniversitesi / Bosna
Hersek*

BİLİM KURULU

Prof. Dr. A. Kılıçbay BİSENOV	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN	<i>Kuzey Makedonya Cumhuriyeti</i>
Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV	<i>Türkmenistan</i>
Prof. Dr. Abılay AYDASOV	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Adalet MURADOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Alla PAPTSOVA	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Akimshan ARUPOV	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Almaz ŞAYHULOV	<i>Başkurdistan</i>
Prof. Dr. Alövsat MÜSLİMOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Alparslan PEKER	<i>Amerika Birleşik Devletleri</i>
Prof. Dr. Anarkan MATKERİMOVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Arber ÇELIKU	<i>Kuzey Makedonya Cumhuriyeti</i>
Prof. Dr. Aycamal KANTÖRÖEVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Azizbek TAŞBAEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Bagdat KARPUZULI	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Baymirza KOJAMBERDİYEV	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Becet BROŞORİ	<i>Kosova</i>

Prof. Dr. Birol KOVANCILAR	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Bolat MİRZALİYEV	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. C. Gökhan BAŞI	<i>Almanya</i>
Prof. Dr. Cusupbek PİRİMBAYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Çetin YAMAN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Elmira HURİBAEVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Enver HALİLOVIÇ	<i>Bosna Hersek</i>
Prof. Dr. Evez BAYRAMOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Eyyüp AKTEPE	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Eyyup Günay İSBİR	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Fadıl HOCA	<i>Kuzey Makedonya Cumhuriyeti</i>
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Gabil MANAFOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Gafitullina DİLARA	<i>Özbekistan</i>
Prof. Dr. Galina SMİRNOVA	<i>Rusya Federasyonu</i>
Prof. Dr. Georgiy SULT	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Gülzat TAŞKULOVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Habib YILDIZ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Hadişa NUGMANOVA	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Halil KALABALIK	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Hakan POYRAZ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Hasan TUTAR	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ	<i>Türkiye</i>

Prof. Dr. Hidayet CAFEROV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. İbrahim TATARLI	<i>Bulgaristan</i>
Prof. Dr. İsmail KERİMOV	<i>Kırım</i>
Prof. Dr. İsmail YAKIT	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. İlshat GAFUROV	<i>Tataristan</i>
Prof. Dr. İvana BANKOVA	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Jenis SADUAKASULI	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Kadıralı KONKUBAYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Kadir ARDIÇ	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Kâmil AYDIN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Konstantin TAUŞANCI	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Laylı UKUBAYEVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Lev P. KURAKOV	<i>Çuvaşistan</i>
Prof. Dr. Lınar LATİPOV	<i>Tataristan</i>
Prof. Dr. Lyudmila KÖR	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Maarife HACIYEVA	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Mahir HOTI	<i>Arnavutluk</i>
Prof. Dr. Manasbek MUSAYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Marina TİTOVA	<i>Rusya Federasyonu</i>
Prof. Dr. Mariya YANIÖGLO	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Mehdi ELEZİ	<i>Kosova</i>

Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Mehmet YÜCE	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Mensur NUREDİN	<i>Kuzey Makedonya Cumhuriyeti</i>
Prof. Dr. Midhat MUHARYAMOV	<i>Tataristan</i>
Prof. Dr. Muhsin HALİS	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Musa EKEN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Mustafa AKAL	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Mustafa MİYNAT	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Muhammed Asıf YOLDAŞ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Nurbübü ASİPOVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Nurzat KANTÖRÖEVA	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Olcobay KARATAYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Ömer ANAYURT	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Rahman MİRZAİBRAHİMOV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Ramazan TAŞDURMAZ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Rami MEMUSAJ	<i>Arnavutluk</i>
Prof. Dr. Remzi ATAÖĞLU	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Roza NESEPOVA	<i>Türkmenistan</i>
Prof. Dr. Ruzal YUSUPOV	<i>Tataristan</i>
Prof. Dr. Sabır Murat BOKENBAYULI	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Salih AYNURAL	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Sebahattin BALCI	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	<i>Türkiye</i>

Prof. Dr. Selahattin SARI	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Sejfudin ZAHİROVIÇ	<i>Bosna Hersek</i>
Prof. Dr. Sergey ZAHARİYA	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Sofiya SULAK	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE	<i>Rusya Federasyonu</i>
Prof. Dr. Ş.Urpaş JANIYAZKIZI	<i>Kazakistan</i>
Prof. Dr. Şaban KAYIHAN	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Tatyana RAKOVÇENA	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Tatyana DUDOGLO	<i>Gagavuziya/Moldova</i>
Prof. Dr. Turar KOYÇİYEV	<i>Kırgızistan</i>
Prof. Dr. Turgut TOK	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Uli SCHAMİLOGLU	<i>ABD</i>
Prof. Dr. Vahit TÜRK	<i>Türkiye</i>
Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA	<i>Hakasya</i>
Prof. Dr. Vasili GAYFULİN	<i>Tataristan</i>
Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV	<i>Hakasya</i>
Prof. Dr. Vladimer PAPAVA	<i>Gürcistan</i>
Prof. Dr. Zahid MEMMEDOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Zakir MEMMEDOV	<i>Azerbaycan</i>
Prof. Dr. Zamira DERBİŞEVA	<i>Kırgızistan</i>
Doç. Dr. Atilla JORMA	<i>Kuzey Makedonya Cumhuriyeti</i>

DANIŐMA KURULU

Prof. Dr. Recai ÇOŐKUN	<i>Muğla Sıtkı Koçman niversitesi</i>
Prof. Dr. Mehmet YÜCE	<i>Türkiye evre Ajansı</i>
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ	<i>Ankara Hacı Bayram Veli niversitesi</i>
Prof. Dr. Mensur NUREDDİN	<i>Uluslararası Vizyon niversitesi</i>
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER	<i>İstanbul niversitesi</i>
Prof. Dr. Akhtem A. DZHELİLOV	<i>Kırım Mühendislik ve Pedagoji niversitesi</i>
Prof. Dr. Haluk BENGÜ	<i>Niğde Ömer Halisdemir niversitesi</i>

EDİTÖRLER

BaŐ Editörler

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN	<i>Sakarya niversitesi</i>
Prof. Dr. Suat KOL	<i>Sakarya niversitesi</i>
Dr. Öğr. . Ali KIRKSEKİZ	<i>Sakarya Uygulamalı Bilimler niversitesi</i>

Alan Editörleri

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ	<i>Antropoloji</i>
Dr. Öğr. . Hacer ÇORUH	<i>Arkeoloji</i>

Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR Prof. Dr. Ekrem ERDOĞAN	<i>Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri</i>
Doç. Dr. Muhammet KAÇMAZ	<i>Coğrafya</i>
Doç. Dr. M. Zahit CAN Dr. Öğr. Ü. Filiz ŞAN	<i>Çeviribilim</i>
Prof. Dr. Ferruh TUZCUOĞLU	<i>Kentleşme ve Çevre Sorunları</i>
Prof. Dr. Aybala ÇAYIR Doç. Dr. Dursun AKSU	<i>Eğitim Bilimleri</i>
Prof. Dr. Selim İNANÇLI	<i>Ekonomi</i>
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER Doç. Dr. Gökçe CANDAN Doç. Dr. Nazan ŞAK	<i>Ekonometri</i>
Doç. Dr. Tufan ÇÖTOK	<i>Felsefe</i>
Prof. Dr. M. Başaran ÖZTÜRK Doç. Dr. Sinan ESEN	<i>Finans</i>
Doç. Dr. Umut Sanem ÇİTÇİ	<i>Girişimcilik ve Küçük İşletmeler</i>
Prof. Dr. Halil KALABALIK Dr. Öğr. Ü. Sevda Yaşar COŞKUN	<i>Hukuk</i>
Prof. Dr. Mustafa Cahit UNGAN Prof. Dr. Nihal SÜTÜTEMİZ	<i>İstatistik</i>
Dr. Öğr. Ü. Osman NACAK Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU	<i>Kamu Yönetimi</i>
Prof. Dr. Habib YILDIZ Doç. Dr. Cahit ŞANVER	<i>Maliye</i>
Prof. Dr. Haluk BENGÜ Prof. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR	<i>Muhasebe</i>
Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK	<i>Pazarlama</i>

Prof. Dr. Murat İSKENDER	<i>Psikoloji</i>
Prof. Dr. Köksal ŞAHİN Doç. Dr. Dilşad TÜRKMENOĞLU KÖSE	<i>Siyaset Bilimi</i>
Doç. Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK	<i>Sosyoloji</i>
Prof. Dr. Çetin YAMAN Prof. Dr. Gülten HERGÜNER	<i>Spor</i>
Doç. Dr. Gülin ÖZTÜRK Dr. Öğr. Ü. Selçuk URAL	<i>Tarih</i>
Prof. Dr. Fatma Gülay MİRZAÖĞLU	<i>Töre Bilim ve Ahlaki Değerler</i>
Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY	<i>Turizm</i>
Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA	<i>Türk Dili</i>
Prof. Dr. Murat ERCAN	<i>Uluslararası İlişkiler</i>
Doç. Dr. Kâmil TAŞKIN	<i>Üretim</i>
Doç. Dr. Adem AKBIYIK	<i>Yönetim Bilişim Sistemleri</i>
Prof. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY	<i>Yönetim ve Organizasyon</i>

İçindekiler

Erken Çocuklukta Dijital Teknoloji Kullanımına Bütüncül Bir Bakış	2
Ayşegül Kol, Hilal İlknur Tunçeli	2
Sahada Birlik, Tribünde Kardeşlik: Türk Devletleri Teşkilatı Üyesi Ülkeler Arasında Kültürel, Ekonomik ve Diplomatik İş Birliğini Güçlendiren Sürdürülebilir Bir Türk Dünyası Futbol Turnuvası Modeli	14
Hakan Ülker , Betül Kuduz	14
Security And Sovereignty Paradigm Of The Turkic World In The New Geopolitical Reality: A Solidarity-Based Multi-Level Model Proposal	23
Abdülmecit Nuredin,	23

Erken Çocuklukta Dijital Teknoloji Kullanımına Bütüncül Bir Bakış

Ayşegül Kol¹, Hilal İlknur Tunçeli²

Özet

Bu çalışma, erken çocukluk döneminde dijital teknoloji kullanımı konusunu, gelişimsel fırsatlar ve potansiyel riskler ekseninde derinlemesine inceleyen bir literatür taramasıdır. Analizler, teknolojinin çocuk gelişimi üzerindeki etkisinin mutlak bir sonuçtan ziyade, kullanım süresi, içeriğin pedagojik kalitesi ve özellikle yetişkin arabuluculuğunun (mediasyon) türü gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Pasif ve denetimsiz ekran maruziyetinin, çocukların en kritik gelişim alanları olan dil gelişimi, dikkat süresi ve sosyal-duygusal yeterlilikler üzerinde ciddi olumsuz etkiler yarattığı bilimsel kanıtlarla ortaya konulmuştur. Ayrıca, bu aşırı kullanım, obezite, uyku bozuklukları ve postür sorunları gibi fiziksel sağlık risklerini de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, araştırmalar, yüksek kaliteli, etkileşimli ve yaşa uygun uygulamaların, ebeveyn rehberliğinde kullanıldığında, bilişsel becerileri, ön okuryazarlığı ve yaratıcılığı destekleme konusunda önemli bir potansiyel taşıdığını doğrulamaktadır. Çalışma, ailelerin, Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) tarafından belirlenen katı sınırlamalar dahilinde aktif arabuluculuk stratejilerini benimsemesinin; eğitimcilerin ise dijital araçları üretkenliği ve eleştirel düşünmeyi destekleyici birer araç olarak entegre etmesinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, ulusal politikaların yaşa uygun sınırların korunması, içerik kalitesi standartlarının belirlenmesi ve ebeveyn-öğretmen yeterliliklerinin artırılması yönünde atılacak somut adımlarla, dijital çağda çocukların sağlıklı gelişiminin güvence altına alınması hedeflenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk, Dijital Teknoloji, Ebeveyn Arabuluculuğu

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, aysegulkol@gmail.com

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, htunceli@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Erken çocukluk dönemi (0-8), bireyin temel bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişiminin büyük ölçüde tamamlandığı ve gelecekteki öğrenme kapasitesinin temellerinin atıldığı kritik bir zaman dilimi olarak kabul edilmektedir (Oktay, 2000). Bu dönem, beynin en yüksek düzeyde plastisiteye sahip olduğu, yani çevreden gelen uyarılara karşı en duyarlı olduğu evredir. Bu dönemde sunulan çevre ve etkileşim kalitesi, çocuğun tam potansiyeline ulaşmasında hayati bir rol oynamaktadır. Son yıllarda, bu çevresel faktörler arasında, hızla yaygınlaşan dijital teknolojiler de güçlü bir şekilde dahil olmuştur.

21. yüzyıl, dijitalleşmenin günlük yaşamın her alanına entegre olduğu bir çağı temsil etmektedir. Akıllı cihazlar (telefonlar, tabletler) ve internet tabanlı hizmetler, sadece yetişkinlerin iş yapış şekillerini ve iletişimlerini dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda aile içi dinamikleri ve çocukların büyüme deneyimlerini de kökten değiştirmiştir (Aydın, 2021). Dijital araçlar, bilgiye erişim kolaylığı, yeni eğlence ve sosyalleşme biçimleri sunarak, toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özellikle küresel çapta yaşanan gelişmeler (örneğin, uzaktan eğitim süreçleri), dijital teknolojilerin erken yaşlardan itibaren çocukların hayatındaki yerini pekiştirmiştir. Bu yaygınlaşma, dijital araçların erken çocukluk gelişimine yönelik hem taşıdığı potansiyel eğitsel fırsatları hem de barındırdığı olası gelişimsel riskleri bilimsel literatürün ve kamuoyunun merkezine yerleştirmiştir (Aral, 2022). Bu bağlamda, bu araştırmanın temel amacı, erken çocukluk dönemindeki (0-8 yaş) çocukların dijital teknoloji kullanımının gelişimsel sonuçlarını mevcut kapsamlı literatür ışığında analiz etmektir. Bu analiz, özellikle teknolojinin kullanım biçimleri (pasif tüketim vs. aktif katılım), gelişim alanları üzerindeki spesifik etkileri (bilişsel, dil, sosyal ve fiziksel riskler) ve yetişkin arabuluculuğunun kritik rolüne odaklanmaktadır.

Araştırmanın kapsamı, 0-8 yaş aralığındaki çocukların dijital cihazlarla (tablet, akıllı telefon, streaming platformları) olan deneyimlerini içermektedir. Kapsam dahilinde, sadece nicel (ekran süresi) veriler değil, aynı zamanda nitel (içeriğin pedagojik kalitesi, yaratıcılığa katkısı) faktörler de ele alınmış; sonuç olarak, ulusal eğitim politikaları ve uygulama tasarımlarına yönelik detaylı öneriler sunulmuştur. Bu yönüyle çalışma, teknoloji kullanımının sonuçlarını bütüncül bir yönetim çerçevesinde değerlendirmektedir.

Araştırmanın önemi ise, dijital çağda çocuk gelişimine yönelik artan bilgi ihtiyacını karşılaması ve bilimsel bulguları somut eylem planlarına dönüştürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışma, sınır koyma, içerik kalitesi ve aktif rehberlik gibi kilit alanlara odaklanarak, ebeveynlere, eğitimcilere ve politika yapıcılara sağlıklı dijital entegrasyon için bilimsel kanıtlara dayalı, tutarlı ve kapsamlı rehber ilkeler sunmaktadır (Sütçü, 2017; AAP, 2016). Böylece, teknolojinin eğitsel potansiyelini maksimize ederken, dil gelişimi, dikkat ve fiziksel sağlık gibi konulardaki riskleri minimize etmeyi hedeflemektedir.

1.1. Erken Çocukluk Dönemi Tanımı ve Gelişim Özellikleri

Erken çocukluk dönemi, bireyin yaşamının başlangıcından ilkökul yaşına (genellikle 0-8 yaş) kadar uzanan, gelişimsel açıdan en kritik ve hızlı değişimlerin yaşandığı evre olarak tanımlanır (Oktay, 2000). Bu dönem, sinir sisteminin temelinin atıldığı ve beynin gelecekteki öğrenme, davranış ve sağlık kalıplarını belirleyen milyarlarca sinaptik bağlantının olduğu yoğun nöral plastisite dönemidir (Queensland Brain Institute, 2025). Erken çocukluk deneyimleri, çocuğun tüm gelişim alanları için bir temel oluşturur.

Bu dönemin temel gelişim özellikleri dört ana başlıkta incelenir

1. Bilişsel Gelişim: Çocuklar bu evrede, sembolik düşünme yeteneğini kazanır, dili kullanmaya başlar ve dünyayı merak ve keşfetme yoluyla anlamlandırmaya çalışır (Kol, 2011). Mantıksal akıl yürütme becerileri yavaş yavaş gelişirken, hayal gücü ve somut düşünme baskındır.

2. Sosyal-Duygusal Gelişim: Bağlanma ilişkilerinin güvencesiyle çocuklar, öz düzenleme (duygularını yönetme) becerilerini edinmeye başlar. Empati, paylaşma ve iş birliği gibi temel sosyal beceriler, büyük ölçüde akran ve yetişkinlerle kurulan yüz yüze etkileşimler ve oyunlar aracılığıyla öğrenilir.

3. Dil Gelişimi: En hızlı ilerlemenin görüldüğü bu alanda, kelime dağarcığı patlaması yaşanır. Dil, sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda düşünmenin temelini oluşturan bir araç haline gelir. Çocuğun dil becerilerinin kalitesi, akademik başarısını önemli ölçüde etkiler.

4. Fiziksel ve Motor Gelişim: Kaba motor (koşma, zıplama) ve ince motor (kalem tutma, kesme) beceriler hızla gelişir. Fiziksel aktivite ve hareket, sadece bedensel değil, aynı zamanda bilişsel gelişimi de destekleyen hayati bir unsurdur.

1.2. Dijital Teknoloji Kavramı ve Türleri

Dijital teknoloji, bilginin sayısal formatta işlenmesini, depolanmasını ve iletilmesini sağlayan tüm elektronik araç ve sistemleri ifade eder (Aydın, 2021). Erken çocukluk bağlamında, dijital teknoloji genellikle ekran temelli araçlar ve içerikler olarak karşımıza çıkar:

Akıllı Telefonlar ve Tabletler: Taşınabilirlikleri ve dokunmatik arayüzleri sayesinde erken çocukluk döneminde en yaygın kullanılan araçlardır. Çocuklar bu cihazlarda video izleyebilir, etkileşimli oyunlar oynayabilir veya eğitsel uygulamaları kullanabilirler. Bu cihazlara maruz kalma yaşının Türkiye'de de giderek düştüğü gözlemlenmektedir (Yiğit & Uzun, 2022).

Televizyon ve Streaming Platformları: Geleneksel televizyon izleme, internet tabanlı akış hizmetleri (YouTube, Netflix vb.) ile birlikte dijital içerik tüketiminin ana yollarından biridir. Bu araçlar genellikle pasif izleme biçimini teşvik eder ve çocukların toplam ekran süresinin büyük bir kısmını oluşturur.

Eğitim Uygulamaları ve Dijital Oyunlar: Çocukların bilişsel (sayı, harf, şekil) veya motor becerilerini geliştirmek amacıyla tasarlanmış, genellikle interaktif içeriklerdir. Yüksek kaliteli ve yaşa uygun uygulamaların, özellikle yetişkin rehberliğinde kullanıldığında, öğrenmeyi desteklediğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2025).

Etkileşimli Oyuncaklar: Fiziksel oyun ile dijital programlamayı birleştiren (örneğin, basit kodlama oyuncakları), çocukların üretkenliğini ve problem çözme becerilerini hedefleyen araçlardır. Bu teknolojilerin gelişim üzerindeki etkisi, büyük ölçüde kullanım süresi, içeriğin kalitesi ve ebeveynin aktif arabuluculuk rolü gibi faktörlere bağlıdır (Sütçü, 2017).

1.3. Dijital Okuryazarlık ve Çocuk Gelişimi İlişkisi

Dijital okuryazarlık, bireyin dijital teknolojiyi kullanarak bilgiye erişme, bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirme, üretme, yönetme ve etik kurallara uygun biçimde iletişim kurma becerilerinin bütünüdür (Bakır, 2016; Leaning, 2019). Dijital çağda büyüyen çocuklar için bu, 21. yüzyılın temel becerilerinden biri haline gelmiştir. Erken çocukluk döneminde dijital okuryazarlık, çocuk gelişimiyle güçlü bir ilişki içindedir. Dijital okuryazarlık, çocukların mantıksal akıl yürütme ve eleştirel sorgulama becerilerini geliştirir. Çocuklar, gördükleri dijital içeriğin gerçekliğini sorgulamayı öğrenerek bilişsel olarak daha aktif hale gelir. Tüketici rolünden üretici (dijital hikaye yaratma gibi) rolüne geçiş, yaratıcılığı teşvik eder.

Dijital okuryazarlık eğitimi, çocukların çevrimiçi dünyadaki güvenlik risklerini, siber zorbalık gibi olumsuz durumları ve kişisel bilgilerin gizliliğini erken yaşta öğrenmeye başlamalarını sağlar. Bu, onların sosyal ve duygusal olarak kendilerini koruma yeterliliklerini geliştirir (Cowling, 2025). Bu

becerilerinin erken yaşta temellerinin atılması, çocukların ilerideki öğrenme ve çalışma hayatına uyum sağlamalarını kolaylaştırır. Teknolojiyi amaç odaklı ve sorumlu bir şekilde kullanmayı öğrenmek, onların dijital dünyada başarılı ve etkin bireyler olmalarının ön koşuludur (Eshet, 2004).

1.4. Çocukların Dijital Cihazlarla Etkileşim Biçimleri

Erken çocukluk dönemindeki çocukların dijital teknoloji ile kurduğu etkileşimler, basit bir pasif tüketimden karmaşık bir aktif katılıma kadar geniş bir yelpazede incelenmektedir. Çocukların en yaygın etkileşim biçimi, çoğunlukla video izleme (çizgi filmler, YouTube içerikleri) ve eğlence odaklı oyunlar oynamadır (Yiğit & Uzun, 2022). Etkileşim biçimleri, içeriğin yapısına ve çocuğun yaşına göre değişir:

Pasif Tüketim (İzleme): Çocuğun ekrandaki içeriği herhangi bir fiziksel veya zihinsel girdi sağlamadan izlemesidir (televizyon, video). Özellikle 0-3 yaş grubunda baskın olan bu kullanım biçimi, çocuğun dikkat süresini kısa tutarken, öğrenme aktarımını minimize eder.

Etkileşimli Kullanım (Oynama): Çocuğun dokunmatik ekranlar aracılığıyla aktif olarak girdi sağladığı (sürükleme, eşleştirme, sesli komut) uygulamalar ve oyunlardır. Kaliteli eğitim uygulamaları, çocukların problem çözme ve neden-sonuç ilişkisi kurma gibi bilişsel becerilerini destekleyebilir (Sop ve Hançer, 2024). Ancak, etkileşimliğin kalitesi içeriğe bağlıdır; bazı "etkileşimli" görünen uygulamalar bile aslında bilişsel açıdan yüzeysel kalabilir.

Ortak Kullanım (Birlikte Etkileşim): Ebeveyn veya eğitimcinin, çocukla birlikte dijital aracı kullanarak içeriği tartıştığı, açıkladığı ve rehberlik ettiği etkileşim biçimidir. Ebeveyn aracılığı olarak adlandırılan bu yöntem, dijital deneyimin eğitsel potansiyelini maksimize eder ve içeriklerin doğru yorumlanmasını sağlar (Sütçü, 2017).

1.5. Teknoloji Kullanımının Gelişim Alanları Üzerindeki Etkileri

Dijital teknolojinin erken çocukluk dönemindeki gelişim üzerindeki etkileri hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Etki, büyük ölçüde kullanımın niceliğine ve niteliğine bağlıdır (Çamalan ve Demirbaş, 2024).

Bilişsel ve Dil Gelişimi

Yaşa uygun, yüksek kaliteli uygulamaların kullanımı, çocukların ön okuryazarlık (harf tanıma) ve ön matematik (sayı kavramı, eşleştirme) becerilerini geliştirebilir. Eğitsel oyunlar, çocukların bilgiyi daha ilgi çekici bir formatta almasına yardımcı olarak öğrenme motivasyonunu artırabilir (Büyüköztürk & Çakmak, 2017). Bunun yanında aşırı ve denetimsiz ekran süresi, çocukların yürütücü işlevleri (özellikle dikkat kontrolü ve çalışma belleği) üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. En kritik risk ise dil gelişimi alanındadır. Pasif izleme, yüz yüze sosyal etkileşim ve dil kullanımını azaltarak kelime dağarcığı edinimi ve konuşma becerilerinde gecikmelere yol açabilir (Keskindemirci & Gökçay (2020).

Sosyal ve Duygusal Gelişim

Görüntülü görüşme uygulamaları, çocukların uzak akrabalarıyla veya sevdikleriyle duygusal bağlantılarını sürdürmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, bazı özel olarak tasarlanmış dijital oyunlar, sosyal-duygusal öğrenme (örneğin, duyguları tanıma) becerilerini destekleyebilir. Diğer yandan uzun süreli ekran maruziyeti, çocukların sosyal ipuçlarını okuma, empati geliştirme ve duygu düzenleme becerilerini edinmeleri için gereken serbest oyun ve yüz yüze etkileşim süresini kısıtlar. Bu durum, sosyal izolasyona ve akran ilişkilerinde zorluklara neden olabilir. Ayrıca, ekran bağımlılığı riski,

çocuğun duygusal düzenleme yeteneğini zayıflatarak huzursuzluk ve öfke nöbetlerini tetikleyebilir (Aküzüm vd., 2022).

1.6. Ailelerin Teknolojiye Yönelik Tutumları ve Yönlendirmeleri

Aileler, çocuğun dijital dünyayla sağlıklı ve güvenli bir ilişki kurmasında birincil rehberlik görevini üstlenmektedir; bu süreçte ebeveynlerin teknolojiye yönelik genel tutumları ve uyguladıkları yönlendirme (arabuluculuk) stratejileri belirleyici rol oynamaktadır. Ebeveynlerin teknolojiye yaklaşımları genellikle yasaklayıcı, kolaylaştırıcı veya dengeli tutumlar arasında incelenmekle birlikte (Chaudron, 2015), Türkiye'deki araştırmalar, ebeveynlerin çoğunun başlangıçta teknolojik araçları sıklıkla çocuğu oyalama veya meşgul etme aracı olarak kullandığını, ancak zamanla kontrolü sağlamakta zorluk yaşadığını işaret etmektedir. Bu zorluklar karşısında, ebeveynlerin bilinçli ve tutarlı bir rol model olması, çocuğun dijital alışkanlıklarının gelişiminde kilit rol oynamaktadır.

Bu zorlukların üstesinden gelmek ve sağlıklı dijital alışkanlıkları teşvik etmek için ebeveynler, üç temel arabuluculuk stratejisi uygulamalıdır. Birincisi, ekran süresine ve içeriğine katı sınırlar koymayı içeren Kısıtlayıcı Arabuluculuk'tur; bu strateji, özellikle 5 yaş altı çocuklar için gelişimsel riskleri azaltmak adına kritik öneme sahiptir ve uluslararası standartlarca desteklenir (AAP, 2016). İkincisi, pasif tüketimi aktif öğrenmeye dönüştüren en faydalı yaklaşım olan Birlikte Kullanım (Aktif) Arabuluculuk'tur; bu stratejide ebeveyn, çocukla birlikte teknoloji kullanarak içeriği açıklar ve eleştirel düşünmeyi teşvik eder (Sütçü, 2017). Üçüncü olarak ise, ebeveyn kontrol yazılımları ve güvenlik ayarları aracılığıyla çocuğu uygunsuz içerikten korumayı içeren Teknik Arabuluculuk bulunmaktadır. Etkili rehberlik, bu stratejilerin çocuğun yaşına ve gelişimsel ihtiyaçlarına göre dengeli bir biçimde kullanılmasını gerektirir.

1.7. Eğitim Kurumlarında Dijital Araçların Kullanımı

Erken çocukluk eğitim kurumları (anaokulları, kreşler), çocukların teknolojiyi tüketimden ziyade üretim aracı olarak kullanmayı öğrendikleri kontrollü ve yapılandırılmış ortamlar sunmalıdır. Eğitim kurumlarındaki entegrasyon biçimleri şunları amaçlamalıdır:

Pedagojik Amaca Uygunluk: Dijital teknolojilerin eğitim ortamına entegrasyonu, öğrenme hedeflerini güçlendirme amacı taşınmalıdır; araçların kullanımı, sosyal oyunu veya diğer geleneksel öğrenme biçimlerini ikame etme (yerine geçme) riski taşımaksızın, yalnızca zenginleştirme sağlamalıdır. Örneğin, interaktif tahtalar hikaye anlatımını zenginleştirebilir, ancak doğrudan sosyal oyunu ikame etmemelidir.

Üretkenliğin Desteklenmesi: Öğretmenler, çocukları dijital çizim, basit kodlama oyunları veya dijital hikaye oluşturma gibi aktif üretim süreçlerine yönlendirmelidir. Bu aktiviteler, çocukların yaratıcılığını ve problem çözme becerilerini geliştirir.

Öğretmen Yeterliliği: Eğitimcilerin, dijital araçları etkin ve pedagojik olarak doğru kullanabilmesi için dijital yeterliliklerinin artırılması ve teknoloji entegrasyonu konusunda sürekli desteklenmeleri önemlidir (Özdemir, 2025; Alptekin ve Taneri, 2025).

Dijital Okuryazarlık Temelleri: Eğitim ortamları, çocukların pasif bilgi alıcısı olmaktan çıkarak, dijital okuryazarlığın temelini oluşturan güvenlik pratiklerini öğrenmelerini ve internet üzerindeki bilgiyi doğrulama yeteneğini aktif yöntemlerle edinmelerini sağlamalıdır.

1.8. Dijital Teknoloji Kullanımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Erken çocukluk döneminde dijital teknolojinin kullanımı, gelişimsel bir ikilem yaratır: Bir yandan öğrenme ve yaratıcılığı destekleme potansiyeli taşırken, diğer yandan dikkat, sağlık ve sosyal gelişim

üzerinde ciddi riskler barındırır. Bu etkiler, büyük ölçüde kullanım içeriğinin kalitesi ve süresi tarafından belirlenir (Sütçü, 2017).

Öğrenme ve Yaratıcılığa Katkıları: Uygun ve pedagojik olarak doğru yaklaşımlarla kullanıldığında, dijital teknolojiler erken çocukluk öğrenimine önemli katkılar sunabilir:

Bilişsel Becerileri Güçlendirme: Kaliteli eğitim uygulamaları, çocukların ön matematik (sayı ve şekil kavramı) ve ön okuryazarlık (harf ve ses tanıma) becerilerini destekleyebilir (OECD, 2025). Bu uygulamalar, anlık geri bildirim mekanizmaları sayesinde öğrenmeyi pekiştirir ve çocukların problem çözme stratejilerini eğlenceli bir yolla geliştirmelerine yardımcı olur.

Yaratıcılık ve Üretkenliği Teşvik Etme: Dijital araçlar, çocukların pasif tüketici olmaktan çıkıp aktif üretici rolüne geçmelerine olanak tanır. Dijital çizim, basit animasyon veya hikâye oluşturma uygulamaları, çocukların fiziksel materyallerle yapamayacağı karmaşıklıkta projeleri gerçekleştirmesini sağlar. Bu, yaratıcılığı ve öz yeterlilik algısını artırır (Cowling, 2025).

Eğitsel İçeriğe Kolay Erişim: Dijital araçların pedagojik olarak sorumlu bir biçimde kullanılması, çocuklara keşfetme güdüsü veren; bilgiye ulaşımı kolaylaştıran yüksek nitelikli, görsel-işitsel içerik sunarak, geleneksel yöntemlerle sağlanamayacak bir öğrenme zenginliği yaratır (Kol, 2017).

Dikkat Süresi, Bağımlılık ve Sosyal İzolasyon Riskleri

Dijital teknolojinin kontrolsüz ve aşırı kullanımı, çocukların gelişiminin temel taşları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir:

Dikkat Süresinin Kısalması: Hızlı tempolu, yüksek uyarıcı ve sürekli değişen dijital içerikler, çocukların dikkatini sürdürme becerilerini zayıflatabilir. Pasif izleme türündeki içerikler, beyin tarafından minimum çabayla işlendiği için, çocukların uzun süreli odaklanma gerektiren (örneğin kitap okuma veya yapılandırılmış oyun) aktivitelere karşı ilgisini azaltır.

Dijital Bağımlılık Riski: Özellikle ödül mekanizması yüksek ve sınırsız eğlence sunan dijital oyunlar ve uygulamalar, erken çocukluk döneminde davranışsal bağımlılık geliştirme riskini artırır. Aşırı teknoloji kullanımı, çocuğun diğer gelişimsel görevlerini (sosyal oyun, uyku, fiziksel aktivite) ihmal etmesine ve davranışsal sorunlar göstermesine yol açabilir (Aküzüm vd, 2022).

Sosyal İzolasyon ve Sosyal Beceri Eksikliği: Ekran başında geçirilen sürenin artması, çocukların yüz yüze etkileşim ve serbest oyun için harcadığı zamanı kısıtlar. Sosyal gelişim, temel olarak bu etkileşimler sırasında edinilen empati, sıra bekleme, problem çözme ve duygu tanıma gibi becerilere dayanır. Dijital araçların bu etkileşimlerin yerini alması, çocukların sosyal yeterliliklerini edinmelerini zorlaştırarak sosyal izolasyona neden olabilir (Eren Tutar ve Karacul, 2024).

Ekran Süresi ve Fiziksel Sağlık Üzerindeki Etkiler

Dijital ekranlara aşırı maruziyet, doğrudan fiziksel sağlık riskleri oluşturur ve sağlıklı gelişim için kritik olan alışkanlıkları bozar:

Hareketsizlik ve Obezite Riski: Ekran başında uzun süre hareketsiz kalmak, çocukların enerji harcamasını düşürür ve obezite riskini artırır. Erken çocukluk dönemi, kaba motor becerilerin gelişimi için temeldir ve fiziksel aktivitenin ihmali, sadece bedensel sağlığı değil, aynı zamanda bilişsel gelişimi de dolaylı olarak olumsuz etkiler (Dereobalı & Çandır, 2021).

Uyku Kalitesinde Bozulma: Özellikle yatma saatine yakın teknoloji kullanımı, cihazların yaydığı mavi ışık nedeniyle melatonin hormonunun salgılanmasını baskılar. Bu durum, çocukların uykuya

dalma süresini uzatır, uyku kalitesini düşürür ve sonuç olarak gün içindeki dikkat seviyesini ve öğrenme yeteneğini azaltır (Gültepe, 2019; Uludağ, 2021).

Göz Sağlığı ve Postür Sorunları: Yakın mesafeden uzun süreli ekran kullanımı, çocuklarda göz yorgunluğu, kuru göz ve miyopi (uzağı görememe) riskini artırır. Ayrıca, tablet veya telefon kullanırken yanlış postürde durma alışkanlığı, ileride boyun ve sırt ağrıları gibi kas-iskelet sistemi sorunlarına zemin hazırlar.

1.9. Aile ve Eğitimcilerin Rolü

Erken çocukluk döneminde dijital teknolojinin çocuklar üzerindeki etkisinin niteliği, büyük ölçüde çocuğun çevresindeki yetişkinlerin arabuluculuk becerisine bağlıdır. Aileler ve eğitim kurumları, çocuğun dijital deneyimini bir fırsat alanına dönüştürmek veya riskleri en aza indirmek konusunda kilit sorumluluğa sahiptir.

1.9.1. Ailelerin Teknoloji Kullanımına Rehberlik Etme Yaklaşımları

Ailelerin teknoloji kullanımına yönelik benimsediği rehberlik yaklaşımları, çocuğun dijital dünyayla kurduğu ilişkinin türünü ve kalitesini doğrudan belirler. Literatürde, ebeveynlerin teknolojik arabuluculuk stratejileri genellikle üç temel kategoriye ayrılmaktadır (Chaudron, 2015; Sütçü, 2017):

Kısıtlayıcı Rehberlik: Ebeveynin ekran süresini, içeriğini veya teknoloji kullanımına izin verilen ortamları katı kurallar veya yasaklarla sınırlandırmasıdır. Örneğin, "Hafta içi tablet yok" veya "Yemek masasında telefon yasak" gibi net kurallar koymak bu yaklaşıma girer. Özellikle küçük yaş gruplarında riskleri minimize etmek için önemli olsa da, tek başına uygulandığında çocuğun dijital okuryazarlık becerilerini edinmesini engelleyebilir.

Ortak Kullanım Rehberliği: Ebeveynin teknolojik aracı çocukla birlikte kullanması, içerik hakkında konuşması, sorular sorması ve eleştirel düşüncüyü teşvik etmesidir. Örneğin, bir eğitici uygulamayı kullanırken kavramları gerçek hayatla ilişkilendirmek veya bir hikâye videosunu izlerken "Karakter neden böyle davrandı?" diye sormak. Bu yaklaşım, pasif izlemeyi eğitsel bir deneyime dönüştürerek bilişsel faydaları maksimize eder (Holloway et al., 2013).

Yönlendirici/Teknik Rehberlik: Ebeveynin cihaz ayarlarını (ebeveyn kontrolü, filtreler, şifreler, yaş sınırlamaları) yaparak çocuğun güvenliğini sağlamasıdır. Bu, çocuğun uygunsuz içerikle karşılaşma riskini minimize eden teknik koruma kalkanını oluşturur. Araştırmalar, çocukların gelişimini en çok destekleyen stratejinin, kısıtlayıcı rehberlik ile belirlenmiş güvenli sınırlar içinde uygulanan aktif ve katılımcı rehberlik olduğunu göstermektedir (Sütçü, 2017).

Ebeveyn Kontrolü: Sınır Koyma ve Ortak Kullanım Alışkanlıkları

Ebeveyn kontrolü, sadece cihazı kapatmak anlamına gelmez; aynı zamanda çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun tutarlı sınırlar belirlemeyi ve teknolojiyi ortak bir deneyim olarak kullanmayı içerir.

Yaşa Uygun Sınır Koyma: Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) gibi uluslararası kurumlar ve Türk uzmanlar, ekran süresine dair net sınırlar önermektedir (AAP, 2016). Özellikle 2-5 yaş aralığı için eğitsel içerikler dahil olmak üzere günde maksimum 1 saat ekran süresi tavsiye edilmektedir. Bu sınırlar, fiziksel sağlığı (uyku, obezite) ve yüz yüze sosyal etkileşimi korumak için hayati öneme sahiptir.

Teknolojisiz Bölgeler ve Zamanlar: Çocukların uyku düzenini, dil becerilerini ve aile bağlarının kalitesini muhafaza etmek amacıyla, teknoloji kullanımının tamamen kısıtlandığı mekân ve zamanların

(örneğin, yatma saatinden önceki süreçler) aile rutinine kesin kurallar olarak entegre edilmesi önemlidir.

Ortak Kullanım Alışkanlıkları: Ebeveynler, teknolojik aracı çocukla birlikte kullanarak bu süreyi bir "yalnızlık zamanı" yerine bir paylaşım zamanı haline getirmelidir. Ortak içerik seçimi, uygulamaların amacını konuşma ve hikayeleri yorumlama, çocuğun eleştirel düşünme ve dil becerilerini destekler (Holloway et al., 2013). Ayrıca, ebeveynlerin kendi teknoloji kullanım alışkanlıkları konusunda rol model olmaları, bu sürecin güvenilirliğini artırır.

1.10. Öğretmenlerin ve Erken Çocukluk Eğitim Programlarının Dijital Araçları Entegrasyon Biçimleri

Eğitim kurumları, dijital araçları müfredatlarına entegre ederken, bunun pedagojik amaca hizmet eden ve oyun temelli öğrenmeyi destekleyen kontrollü bir süreç olmasını sağlamalıdır.

Pedagojik Amaca Uygunluk ve Kalite: Öğretmenler, teknolojik araçları sadece eğlence veya oyalama amaçlı değil, öğrenmeyi zenginleştirme aracı olarak görmelidir. Kullanılacak uygulamaların yüksek kalitede olması gerekir. Hirsh-Pasek ve arkadaşlarına (2015) göre, kaliteli bir eğitici uygulama dört temel kritere uymalıdır: Etkileşimli olmalı, anlamlı olmalı (gerçek dünyayla bağlantı kurmalı), sosyal bağlamda kullanılmalı (yetişkinle birlikte) ve çocuğu aktif öğrenmeye yönlendirmelidir.

Disiplinler Arası Entegrasyon: Dijital araçlar, ayrı bir ders olmaktan ziyade, farklı gelişim alanlarına yönelik etkinliklere entegre edilmelidir:

Bilişsel Alan: Basit kodlama ve robotik oyuncaklar (fiziksel-dijital entegrasyon) ile problem çözme becerilerinin desteklenmesi.

Yaratıcılık Alanı: Dijital kamera, ses kayıt cihazları veya çizim uygulamaları ile çocukların sanatsal ifadelerini ve dijital hikâye anlatımını teşvik etmek.

Öğretmen Yeterliliği: Öğretmenlerin dijital yeterlilikleri ve Teknolojik Pedagojik Alan Bilgileri (TPACK), dijital araçların sınıfa etkin biçimde entegrasyonu için belirleyicidir. Eğitimciler, teknolojiyi ders planlarına nasıl dâhil edecekleri konusunda sürekli eğitim ve destek almalıdır (Paneru, 2018).

Sınırlı ve Yapılandırılmış Kullanım: Dijital araç kullanımı, geleneksel serbest oyun, sosyal etkileşim ve fiziksel aktivite gibi temel öğrenme biçimlerinin yerini almamalıdır. Kullanım süresi, daima günün öğrenme hedefine ulaşmak için gerekli olduğu ölçüde tutulmalıdır.

1.11. Sağlıklı Dijital Kullanım İçin Rehber İlkeler

Kurumlar ve aileler için, dijital teknolojinin faydalarını maksimize ederken riskleri minimize edecek somut rehber ilkeler belirlenmelidir:

Fiziksel Etkileşimin Önceliği: Dijital araçlar, asla yüz yüze sosyal etkileşim, serbest oyun ve fiziksel aktivite gibi gelişimsel olarak kritik faaliyetlerin yerine geçmemelidir. Teknoloji kullanım saatleri, bu temel gelişimsel faaliyetlerden çalmayacak şekilde planlanmalıdır (Ponti, 2019).

Ortak Kullanım Kuralı: Ebeveynler ve eğitimciler, çocukların teknoloji deneyimine aktif olarak katılmalıdır. Çocuğa, gördüğü içeriği veya oynadığı oyunu yorumlama, sorular sorma ve gerçek dünyayla bağlantı kurma konusunda rehberlik edilmelidir. Bu, pasif tüketimi aktif öğrenmeye dönüştürür.

Teknolojisiz Bölgeler ve Zamanlar: Tüm erken çocukluk ortamlarında ve evlerde, yemek saatleri, uyku saatleri ve aile içi sohbet zamanları teknolojiye tamamen kapalı tutulmalıdır (Özden Yıldırım, 2022). Bu uygulama, uyku kalitesini korumak ve aile bağlarını güçlendirmek açısından önemlidir.

Rol Model Olma: Yetişkinler, çocuklarının yanında kendi dijital cihaz kullanımlarını sınırlamalı ve bilinçli teknoloji kullanımı konusunda tutarlı bir rol model sergilemelidir. Ebeveynin aşırı ekran kullanımı, çocuğun da bu alışkanlığı edinmesinde en güçlü belirleyicidir.

1.12. Eğitim Materyalleri ve Uygulama Tasarımlarında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Erken çocukluk eğitiminde kullanılacak dijital materyallerin ve uygulamaların tasarımı, pedagojik ilkelere sıkı sıkıya bağlı olmalıdır:

Etkileşim Kalitesi: Uygulamalar, basitçe sayfayı çevirmek veya videoyu iletirmek gibi yüzeysel etkileşimler yerine, çocuğun bilişsel çaba harcamasını gerektiren ve öğrenme hedefine hizmet eden anlamlı etkileşimler sunmalıdır. Çocuk, uygulamayı yönlendiren, pasif izleyici değil, aktif üretici olmalıdır (Hirsh-Pasek et al., 2015).

Pedagojik Amaç ve Geri Bildirim: Eğitim materyallerinin açık bir öğrenme hedefi olmalı ve verilen geri bildirimler (feedback) sadece "Aferin" demek yerine, öğrenmeyi pekiştiren, açıklayıcı ve yapıcı nitelikte olmalıdır.

Reklam ve Uygulama İçi Satın Alma Yasağı: Erken çocukluk uygulamaları, çocukların dikkatini dağıtan veya onları manipüle eden reklam ve uygulama içi satın alma (in-app purchases) içermemelidir. Politikalar, bu tür ticari içeriğin çocuklara yönelik uygulamalarda kesinlikle yasaklanmasını sağlamalıdır.

İçeriğin Yaşa Uygunluğu ve Bütünlüğü: İçerik, çocuğun bilişsel seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olmalıdır (Kol, 2017). Dilin karmaşıklığı, görsel materyallerin hızı ve sunulan bilgilerin içeriği, çocuğun gelişimini destekleyici nitelikte olmalıdır. Ayrıca, farklı gelişim alanlarını (örneğin hem bilişsel hem sosyal) bütüncül bir şekilde desteklemeye odaklanmalıdır.

2. Sonuç

Bu çalışma, erken çocukluk döneminde dijital teknoloji kullanımının, gelişimsel faydalar ve riskler arasında karmaşık bir denge sunduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan temel çıkarımlar, teknolojinin erken çocukluk gelişimi üzerindeki etkisinin mutlak olmadığını; etkinin büyük ölçüde kullanım biçimine ve yetişkin rehberliğine bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; sinirsel plastisitenin en yüksek olduğu bu kritik evrede, yüksek kaliteli ve etkileşimli içerikler bilişsel gelişimi destekleyebilirken, denetimsiz ve pasif izleme biçimindeki aşırı ekran süresi, dikkat süresi kısalığı ve dil gelişiminde gecikmeler gibi riskleri artırmaktadır. 2-5 yaş aralığı için önerilen günlük 1 saatlik sınırın, fiziksel sağlığı ve sosyal gelişimi korumak için elzem olduğu ve bu sürenin dahi yüksek kaliteli, eğitici içeriklerle doldurulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Teknolojinin olumlu etkilerini maksimize eden en önemli faktörün, ebeveynlerin ve eğitimcilerin uyguladığı aktif arabuluculuk stratejisi olduğu tespit edilmiştir. Bu strateji, çocuğun pasif alıcıdan aktif katılımcıya dönüşmesini sağlamaktadır.

3. Tartışma

Elde edilen sonuçlar, ekran süresinin kısıtlanması gerektiği yönündeki uluslararası konsensüsü (AAP, 2016) desteklerken, tartışmayı nicelikten (süre) niteliğe (içerik kalitesi) taşımaktadır. Pasif izlemenin dil gelişimindeki ciddi gerilik riski, teknolojik aracın kendisinden ziyade, yüz yüze etkileşimlerin yerini alma mekanizmasından kaynaklanmaktadır. Bu bulgu, teknolojinin bir ikame (yerine geçme) aracı olarak değil, bir tamamlayıcı araç olarak görülmesi gerektiğini teyit etmektedir.

Çalışma, ebeveynlerin aktif arabuluculuk stratejilerinin (Sütçü, 2017), teknolojik araçları bilişsel fayda sağlayan bir kanala dönüştürmede ne kadar hayati olduğunu göstermiştir. Bu durum, ebeveynlerin teknolojiyi sadece bir "yasaklayıcı" rolüyle değil, aynı zamanda "eğitimsel bir partner" rolüyle sahiplenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Ne var ki, Türk literatüründeki veriler (ebeveynlerin oyalama amaçlı kullanımı), bu aktif partnerlik rolünün benimsenmesinde uygulama ve teori arasında ciddi bir fark olduğunu gözler önüne sermektedir.

Tartışılması gereken bir diğer kritik nokta, politika ve uygulama arasındaki boşluktur. Akademik kanıtlar (Hirsh-Pasek et al., 2015) eğitici uygulamaların reklamsız ve derin etkileşim sunması gerektiğini netleştirirken, piyasanın bu standartlara uymayan manipülatif içeriklerle dolu olması, ailelerin seçim zorluğu yaşamasına neden olmaktadır. Benzer şekilde, öğretmenlerin dijital yeterliliğindeki (TPACK) eksiklikler, teknolojinin yaratıcılığı destekleyen bir araç olarak değil, yalnızca bir sunum aracı olarak kullanılmasına yol açarak beklenen eğitsel faydaları sınırlandırmaktadır.

4. Öneriler

Çalışmanın bulguları doğrultusunda, dijital çağda çocukların sağlıklı gelişiminin güvence altına alınması için politika yapıcılara, uygulamacılara (eğitimcilere) ve ailelere yönelik şu somut adımlar önerilmektedir:

1. **Politika Düzeyinde:** Ulusal düzeyde, erken çocukluk dönemi için (özellikle 2-5 yaş) net ekran süresi sınırları belirlenmeli ve bu konuda kamu sağlığı kampanyaları düzenlenmelidir. Piyasaya sürülen "eğitici" uygulamalar için pedagojik içerik kalitesi standartları (reklamsız, etkileşimli, gelişimsel hedeflere uygun) oluşturulmalı ve bu standartlar denetlenmelidir.
2. **Eğitim Kurumları Düzeyinde:** Öğretmenlerin dijital yeterliliklerini ve Teknolojik Pedagojik Alan Bilgilerini (TPACK) artırmaya yönelik hizmet içi eğitimler yaygınlaştırılmalıdır. Müfredat, dijital araçları pasif tüketim aracı olarak değil, çocukların üretkenliğini (dijital hikaye oluşturma, basit kodlama) ve eleştirel düşünmesini destekleyici bir araç olarak entegre etmelidir.
3. **Aile Düzeyinde:** Ebeveynlere yönelik, dijital teknolojinin riskleri ve fırsatları hakkında farkındalık eğitimleri artırılmalıdır. Ailelerin, "kısıtlayıcı" stratejilerle birlikte "aktif arabuluculuk" (birlikte kullanım) stratejilerini benimsemesi teşvik edilmeli ve ebeveynlerin sağlıklı dijital alışkanlıklar konusunda çocuklarına rol model olmalarının önemi vurgulanmalıdır.

5. Kaynakça

- Aküzüm, C., Baran E. B., Çelebi, S. (2022). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile dijital oyun bağımlılığı eğilimi arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 17(3), 427-458. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.61958>
- Alptekin, Z., Taneri, A. (2025). Technology integration in pedagogical processes: digital competence and teaching practices of primary school teachers in Turkey. *Discover Education* 4:351, 1-22. <https://doi.org/10.1007/s44217-025-00646-9>
- American Academy of Pediatrics [AAP], Council on Communications and Media. (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, 138(5), e20162591. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Aral, N. (2022). Dijital dünyada çocuk olmak. *TRT Akademi*, 7(16). 1135-1152. <https://doi.org/10.37679/trta.1181774>
- Aydın, M. (2021). *Dijital çağda çocukluk: Erken çocukluk döneminde teknoloji ve medya*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Chaudron, S. (2015). *Young children (0-8) and digital technology: A qualitative study across seven countries*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2788/00749>
- Cowling, M., Sim, K.N., Orlando, J. & Hmra, J. (2025). Untangling digital safety, literacy, and wellbeing in school activities for 10 to 13 year old students. *Education and Information Technologies* 30, 941-958 (2025). <https://doi.org/10.1007/s10639-024-13183-z>
- Çamalan, V. F. ve Demirbaş, E. (2024). Çocuklarda teknolojinin getirdiği risklerden kaçınma ve bilinçli internet kullanımını destekleyen çalışmalar. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (13), 31-58. <https://doi.org/10.54557/karataysad.1519907>
- Dereobalı, N., & Çandır, T. (2021). Erken çocukluk döneminde motor gelişim ve riskli oyun ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*(60), 560-581. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.951824>
- Eren Tutar, P. ve Karacul, F. E. (2024). Erken çocuklukta ekran maruziyetinin dil gelişimine yansımaları üzerine bir derleme. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 2427-2442. <https://doi.org/10.51460/baebd.1458759>
- Eshet, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(3), 93-108. <https://www.learntechlib.org/primary/p/4793/>
- Gültepe, K. K. (2019). *1-3 yaş arası çocuklarda mavi ışığa maruziyet ve uyku düzeyleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Hirsh-Pasek, K., Zosh, J. M., Golinkoff, R. M., Gray, S. J., Robb, M. B., & Kaufman, J. (2015). Putting education in "educational" apps: Lessons from the science of learning. *Psychological Science in the Public Interest*, 16(1), 35-74. <https://doi.org/10.1177/1529100615569721>
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight: Young children and their internet use*. EU Kids Online. https://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf
- Keskindemirci G, Gökçay G. (2020). Screen exposure in children with language delay; results of pilot study. *J Ist Faculty Med*, 83(1):30-34. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0020>

- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115636>
- Kol, S. (2017). *Erken çocuklukta teknoloji kullanımı*. Pegem.
- Leaning, M. (2019). An approach to digital literacy through the integration of media and information literacy. *Media and Communication*, 7(2), 4-13. <https://www.cogitatiopress.com/mediaandcommunication/article/view/1931/1074>
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem*. Epsilon.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], (2025). *How's Life for Children in the Digital Age?*, https://www.oecd.org/en/publications/how-s-life-for-children-in-the-digital-age_0854b900-en/full-report/the-impact-of-digital-activities-on-children-s-lives_4df70664.html
- Özden Yıldırım, M. S. (2022). *Aile psikolojisi: örnek olaylarla güncel konular*. Nobel Akademik.
- Paneru, D. R. (2018). Information communication technologies in teaching English as a foreign language: Analysing EFL teachers' TPACK in Czech elementary schools. *CEPS Journal*, 8(3), 141-163. <https://doi.org/10.26529/cepsj.499>
- Ponti, M. (2019). Digital media: Promoting healthy screen use in school-aged children and adolescents. *Paediatr Child Health*, 24(6), 402-408. <https://cps.ca/en/documents/position/digital-media>
- Queensland Brain Institute, (2025). *What is synaptic plasticity?* The University of Queensland, Queensland Brain Institute. <https://qbi.uq.edu.au/brain-basics/brain/brain-physiology/what-synaptic-plasticity>
- Sop, A., Hançer, B. (2025). From Play to Concentration: The Effect of Digital Educational Games on Preschool Children's Attention Skills. *Journal of Education and Future*, 27, 17-29. <https://doi.org/10.30786/jef.1459318>
- Sütçü, S. S. (2017). Çocukların bilişim teknolojileri kullanımlarına yönelik kısıtlamalara karşı tepkileri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(2), 301-315. <https://doi.org/10.17244/eku.310225>
- Uludağ, G. (2021). *Televizyon, tablet ve telefon kullanımına bağlı maruz kalınan mavi ışığın 3-6 yaş arası çocuklarda beslenme, büyüme gelişme ve uyku kalitesine etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Biruni Üniversitesi.
- Yiğit, N., Uzun, E. M. (2022). Erken çocukluk dönemindeki çocukların dijital oyun oynama alışkanlıklarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 5(1), 1-15. <https://doi.org/10.47477/ubed.1030715>

Sahada Birlik, Tribünde Kardeşlik: Türk Devletleri Teşkilatı Üyesi Ülkeler Arasında Kültürel, Ekonomik ve Diplomatik İş Birliğini Güçlendiren Sürdürülebilir Bir Türk Dünyası Futbol Turnuvası Modeli

Hakan Ülker ¹, Betül Kuduz ²

Özet

Bu bildiri, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi ülkeler arasında kültürel diplomasi, ortak kimlik inşası ve bölgesel iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan sürdürülebilir bir futbol turnuvası modelini kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla ele almaktadır. Futbolun geniş toplumsal karşılık bulması, ritüelleşmiş yapısı ve genç nüfus üzerindeki etkisi, onu yumuşak güç ve kamu diplomasisi açısından güçlü bir araç hâline getirmektedir. Bu çerçevede çalışma, TDT bünyesinde kurumsallaşmış, çok kategorili ve cinsiyet kapsayıcı bir turnuva yapısının neden gerekli olduğunu açıklamakta ve böyle bir organizasyonun sağlayabileceği sosyal, ekonomik ve diplomatik kazanımları değerlendirmektedir. Araştırmada literatür taraması ve karşılaştırmalı analiz birlikte kullanılmış; Afrika Uluslar Kupası (AFCON), Copa América, ASEAN/SEA Games ve Commonwealth Games gibi bölgesel organizasyonlar yönetim yapıları, medya hakları, finansman modelleri, kültürel entegrasyon süreçleri ve miras planlaması açısından incelenmiştir. Karşılaştırmalı bulgular, başarılı organizasyonlarda şeffaflık, modüler altyapı, standartlaştırılmış kategori yapıları, kültürel etkinliklerin bütünleşik tasarımı ve bağımsız denetim mekanizmalarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda çalışma, TDT için ev sahipliği rotasyonu, U-16, U-17, U-18, U-19 ve A Milli kategorilerinin Kadın-Erkek zorunlu bileşen hâline getirilmesi, hakem ve antrenör eğitimi için sürdürülebilir programlar oluşturulması, şeffaf medya hakları yönetimi, ekonomik eşitleme mekanizmaları ve yıllık etki raporlaması gibi unsurları içeren bütüncül bir model önermektedir. Önerilen yapı; kültürel görünürlüğü artırma, gençlik etkileşimini güçlendirme, spor turizmi yoluyla ekonomik hareketliliği teşvik etme ve TDT ülkeleri arasında düzenli, kurumsal nitelikli diplomatik diyalog üretme potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, İkinci Yol Diplomasisi, Bölgesel Entegrasyon

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

hulker@outlook.com.tr

² Selçuk Üniversitesi

btl.kuduz@gmail.com

Abstract

This paper examines, both theoretically and practically, a sustainable football tournament model designed to strengthen cultural diplomacy, shared identity formation, and regional cooperation among the member states of the Organization of Turkic States (OTS). Owing to its widespread societal resonance, ritualized nature, and strong influence on youth, football functions as an effective tool of soft power and public diplomacy. Accordingly, the study discusses why an institutionalized, multi-category, and gender-inclusive tournament structure is needed within the OTS and evaluates its potential social, economic, and diplomatic contributions. The research employs a combined method of literature review and comparative analysis. Regional sports events such as the Africa Cup of Nations (AFCON), Copa América, ASEAN/SEA Games, and the Commonwealth Games are examined in terms of governance structures, media-rights management, financing models, cultural program integration, and legacy planning. Comparative findings demonstrate that transparency, modular infrastructure, standardized competition categories, integrated cultural programming, and independent oversight mechanisms are central components of successful international sports organizations. Based on these insights, the study proposes a comprehensive model for the OTS that includes rotational hosting, mandatory senior-women-U16 categories, sustainable referee and coach training programs, transparent media-rights management, economic equalization mechanisms, and annual impact reporting. The proposed framework has the potential to enhance cultural visibility, strengthen youth engagement, stimulate economic activity through sports tourism, and generate regular, institutionalized diplomatic dialogue among OTS member states.

Keywords: Soft Power, Track-Two Diplomacy, Regional Integration

1. Giriş

Sporun uluslararası ilişkilerdeki etkisi, yalnızca rekabet sonuçlarıyla sınırlı olmayıp kültürel anlam üretimi, algı inşası ve toplumsal etkileşim süreçleri üzerinden şekillenir. Yumuşak güç yaklaşımı, meşruiyetin baskı yerine cazibe yoluyla üretildiğini; kültür, değerler ve anlatıların dış kamularda gönüllü kabul yaratarak uzun vadeli etki oluşturduğunu vurgular (Nye, 2004). Futbolun kitlesel erişimi, ortak ritüelleri ve güçlü sembolik değeri, bu cazibenin en görünür alanlarından birini oluşturur. Futbol; medya anlatıları, taraftar pratikleri, şehir markalaşması ve spor turizmi üzerinden geniş bir diplomatik temas alanı yaratır (Grix & Houlihan, 2014). Türkiye’de yapılan çalışmalar da futbolun kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi açısından etkili bir araç olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Yağmurlu, 2019; Özel, 2018).

Bununla birlikte spor etkinliklerinin olumlu sonuç üretmesi kendiliğinden gerçekleşmez. Yanlış ölçeklenen yatırımlar, şeffaf olmayan medya hakları süreçleri, zayıf yönetim ve sportswashing gibi sorunlar, sporun yumuşak güç etkisini tersine çevirebilir (Brannagan & Giulianotti, 2015). Bu nedenle Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) için önerilen futbol turnuvasının rastlantısal mekanizmalar yerine kurumsallaşmış, standartlaştırılmış ve denetlenebilir bir yapı üzerine kurulması önemlidir. Çalışmanın temel tezi, böyle bir yapının üç ana ilke etrafında şekillendirilebileceğidir: tasarımsal DNA, bağımsız denetim ve miras-öncelikli planlama.

Commonwealth Games örneği, bu ilkelerin önemini ortaya koyan bir referans niteliğindedir. Oyunlar, kültürel programlarla desteklenen ritüelleri ve şehir markalaşması süreçleriyle güçlü bir diplomasi kapasitesi yaratmış; ancak bazı edisyonlarda maliyet artışları ve tesislerin uzun dönemli kullanımı konusunda tartışmalar yaşanmıştır (Kobierecki, 2017). Bu ikili deneyim, TDT için tasarlanacak modelde ölçek-maliyet optimizasyonu, modüler altyapı ve şeffaf medya hakları yönetiminin neden zorunlu olduğunu göstermektedir.

1.1. Teorik Çerçeve ve Yaklaşım

Nye (2004) yumuşak gücü, bir aktörün başkalarının tercihlerini zorlayarak değil, çekim yaratarak etkilemesi olarak tanımlar. Spor diplomasisi, bu çekimi düzenli karşılaşmalar, tekrar eden ritüeller ve toplumlar arası sürekli temas yoluyla kurumsallaştırır (Grix & Houlihan, 2014). Futbol, geniş katılım tabanı ve sembolik gücü nedeniyle bu süreci en görünür şekilde destekleyen spor dalıdır. Literatürdeki eleştirel yaklaşım ise spor etkinliklerinin kötü yönetim, ekonomik yük ve siyasi manipülasyon nedeniyle yumuşak gücü zayıflatabileceğini belirtir (Brannagan & Giulianotti, 2015). Bu nedenle TDT için önerilecek modelin tasarımından uygulamasına kadar **hesap verebilirlik**, **ölçülebilirlik** ve **katılımcılık** ilkelerini taşıması gerekmektedir.

1.1.1. Tasarımsal DNA (Design DNA):

Tasarımsal DNA, turnuvanın tüm ev sahipliklerinde tekrar üretilebilir ve karşılaştırılabilir olmasını sağlayan çekirdek standartlar bütünüdür. Temel bileşenler şunlardır:

- **Ev sahipliği rotasyonu:** 4 yıllık takvimle şeffaf biçimde ilan edilir.
- **Kategori standardı:** U-16, U-17, U-18, U-19 ve A Milli kategorilerinin Kadın-Erkek takımları zorunlu çekirdektir.
- **Operasyonel protokoller:** Akreditasyon, güvenlik, sağlık, seyahat ve yayın üretimi için ortak el kitabı.

- **Finansal çerçeve:** Medya hakları, sponsorluk ve bilet gelirleri için standart paylaşım modeli; düşük kapasitedeki ülkelere eşitleme fonu.
- **Veri standardı:** Ortak KPI sözlüğü (seyirci, erişim, harcama, sertifikasyon, kültürel etkinlikler vb.) ve yıllık raporlama şablonu.

Bu yapı, TDT'nin her ev sahipliğinde aynı kalite ve karşılaştırılabilir veri üretmesini sağlar. Bu yaklaşım yumuşak güç literatüründeki "programlı kamu diplomasisi" anlayışıyla uyumludur.

1.1.2. Bağımsız Denetim (Independent Oversight):

Kurumsal güven inşa etmek için bağımsız denetim mekanizması zorunludur. Önerilen yapı:

- **Yapı:** TDT altında "Etki ve Uyum Birimi", yönetim, sözleşme, bütçe ve veri doğrulama süreçlerini yürütür.
- **Süreç:** Planlama öncesi denetim, etkinlik sırasında eş-zamanlı denetim, turnuva sonrası etki raporu denetimi.
- **Şeffaflık:** Tüm KPI ölçüm yöntemlerinin önceden ilan edilmesi, bağımsız doğrulama kuruluşlarından destek alınması ve kamuya açık yıllık raporlar.

AFCON ve Copa América deneyimlerinde görülen maliyet ve sözleşme tartışmaları, bu yapının zorunluluğunu desteklemektedir.

1.1.3. Miras Planı Esastır (Legacy-First Principle):

Turnuvanın etkisi sadece etkinlik süresine değil, bıraktığı kalıcı değerlere bağlıdır. Bu nedenle miras planlaması dört boyutta ele alınır:

- **Fiziksel miras:** Modüler ve geçici tesisler, mevcut tesislerin çok amaçlı kullanımının artırılması.
- **Beşerî miras:** Hakem, antrenör ve sağlık personeli için standart sertifikasyon; kadın futbolu ve gençlik programları için sürekli eğitim.
- **Kurumsal miras:** Açık veri, yıllık Miras ve Etki Raporu ve standart setleri.
- **Ekonomik miras:** Spor turizmi, yerel tedarik zincirleri ve kültür-turizm paketleri.

Bu yaklaşım, büyük yatırımların uzun vadede atıl kalmasını engeller ve her ev sahipliği sonrası ölçülebilir bir fayda üretir.

1.1.4. Beklenen Sonuçlar ve Potansiyel Etkiler

Turnuvanın beklenen etkileri şu şekildedir:

- **Sosyal-kültürel etki:** Ortak ritüeller ve festival programları ile kimlik anlatılarının güçlenmesi.
- **Ekonomik etki:** Spor turizmi, konaklama ve hizmet sektörlerinde canlılık; medya ve sponsorluk gelirlerinde artış.
- **Diplomatik etki:** Bakanlıklar ve kurumlar arasında düzenli temas, kurumsal iş birliği ve norm üretimi.

- **Sportif-eğitsel etki:** Kadın ve altyapı sporlarının görünürlüğünün artması, yetenek gelişimi ve eğitim programlarının kurumsallaşması.

KPI (Key Performance Indicator / Anahtar Performans Göstergesi) örnekleri: Kişi başı etkinlik katılımı, ülkeler arası tekrar temas oranı, ziyaretçi sayısı ve ortalama turist harcaması, tesis kullanım oranı, yayın erişimi, eğitim sertifikası sayısı, yıllık MoU ve ortak program adedi.

Tablo 1. Etki mantık modeli ve örnek KPI'lar

Boyut	Kısa vadeli çıktılar	Orta-uzun vadeli sonuçlar	Örnek KPI'lar
Sosyal kültürel	Temas, ortak ritüeller, festival katılımı	Ortak kimlik anlatısı, kardeşlik	Kişi başı katılım; tekrar temas
Ekonomik	Konaklama/ulaşım/hizmetlerde artış	Spor turizmi markası; tesis verimi	Ziyaretçi sayısı; ort. harcama; tesis kullanım oranı
Diplomatik	Düzenli toplantı ve protokoller	Rutin diyalog; norm üretimi	Yıllık MoU/bildiri; ortak program
Sportif-eğitsel	Eğitim modülleri, sertifikasyon	Standardizasyon; kadın/altyapı gelişimi	Sertifika sayısı; kadın ve U-yaş oranları

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde tasarım temelli bir yaklaşımla yürütülmüş ve karşılaştırmalı durum analizi ile desteklenmiştir. Araştırmanın amacı, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) için sürdürülebilir ve kurumsallaşabilir bir futbol turnuvası modeli geliştirmektir. Bu doğrultuda süreç üç aşamada yapılandırılmıştır.

Birinci aşamada, yumuşak güç, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve spor diplomasisine ilişkin ulusal ve uluslararası literatür sistematik biçimde incelenmiştir. Bu tarama sonucunda sporun diplomatik temas, kimlik inşası ve kültürel aktarım üzerindeki etkilerine ilişkin kuramsal çerçeve oluşturulmuş; TDT bağlamında turnuva tasarımının dayandığı temel kavramlar belirlenmiştir.

İkinci aşamada, Afrika Uluslar Kupası (AFCON), Copa América, ASEAN/SEA Games ve Commonwealth Games gibi bölgesel spor organizasyonları karşılaştırmalı durum analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu organizasyonlar; yönetim yapıları, medya hakları yönetimi, finansman modelleri, maliyet-ölçek dengesi, altyapı tercihleri ve miras planlaması bakımından incelenmiş ve TDT'ye uyarlanabilir ilkeler çıkarılmıştır. Bu aşamada amaç, farklı bölgesel modellerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımlayarak TDT için uygun olabilecek bileşenleri belirlemektir.

Üçüncü aşamada, kuramsal çerçeve ve karşılaştırmalı analiz bulguları bir araya getirilerek uygulanabilir bir turnuva modeli tasarlanmıştır. Tasarım; ev sahipliği rotasyonu, kadın ve gençlik kategorilerinin zorunlu bileşen olarak eklenmesi, hakem-antrenör eğitim programlarının standart hâle getirilmesi, kültürel etkinliklerin turnuva takvimine entegre edilmesi ve KPI temelli ölçüm sisteminin oluşturulması gibi unsurları içermektedir.

Araştırma süreci boyunca şeffaflık, bağımsız denetim ve miras-odaklı planlama ilkeleri temel alınmış; böylece önerilen modelin hem uygulanabilir hem de tekrarlanabilir bir spor diplomasisi aracı olması hedeflenmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın bulguları üç temel düzeyde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, literatür incelemesi sporun, özellikle futbol aracılığıyla, yumuşak güç ve kültürel diplomasi açısından yüksek görünürlük, tekrarlanabilirlik ve toplumlar arası etkileşim üreten bir alan olduğunu göstermektedir. İncelenen çalışmalar, futbolun ortak ritüeller, medya dolaşımı ve genç nüfus üzerindeki etkisi sayesinde kalıcı ilişki sermayesi oluşturan bir diplomasi aracı hâline geldiğini ortaya koymaktadır (Nye, 2004; Yağmurlu, 2019; Özel, 2018).

İkinci olarak, karşılaştırmalı vaka analizi, farklı bölgesel spor organizasyonlarının TDT için uyarlanabilir yapısal ve yönetsel ilkeler sunduğunu göstermektedir. AFCON ve Copa América örnekleri medya hakları yönetimi ve maliyet-ölçek optimizasyonunun önemini vurgularken; ASEAN/SEA Games, kültürel program entegrasyonu ve kurumsallaşmış yönetim modelleriyle öne çıkmaktadır. Commonwealth Games ise miras planlaması, tören pratiği ve şehir markalaşması açısından güçlü bir örnek sunmakla birlikte bazı edisyonlarda maliyet artışı ve tesis kullanımına ilişkin tartışmaların yaşanması, sürdürülebilirlik açısından dikkat edilmesi gereken riskleri ortaya koymaktadır (Creak & Trotier, 2024; Grix & Houlihan, 2014; Kobierecki, 2017).

Üçüncü olarak, kuramsal çerçeve ve karşılaştırmalı analizlerden elde edilen bu bulgular ışığında tasarlanan Türk Dünyası Futbol Turnuvası modeli; ev sahipliği rotasyonunu, genç ve kadın kategorilerinin zorunlu bileşen olarak eklenmesini, hakem-antrenör eğitim programlarının ve kültürel etkinliklerin turnuva yapısına entegre edilmesini ve tüm sürecin ölçülebilir KPI setiyle izlenmesini içermektedir. Bu bütünlük yapı, önerilen modelin uygulanabilir, hesap verebilir ve tekrarlanabilir bir spor diplomasisi mekanizması olarak işlev görmesini mümkün kılmaktadır.

4. Tartışma

Bu bölümde AFCON, Copa América, ASEAN/SEA Games ve Commonwealth Games örneklerinden elde edilen bulgular, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) için önerilen turnuva modelinin güçlü ve zayıf yönleri açısından tartışılmaktadır. Karşılaştırmalı analiz, dört ana boyutta ortak sonuçlar ortaya koymaktadır: (1) ölçek-maliyet dengesi, (2) medya hakları ve şeffaflık, (3) kültürel entegrasyon ve norm üretimi, (4) miras planlaması ve sürdürülebilirlik.

4.1. Ölçek-Maliyet Dengesi ve Altyapı Yönetimi

AFCON örneği, büyük ölçekli tesis yatırımlarının etkin planlanmadığında uzun vadede atıl kapasiteye dönüşebileceğini göstermektedir. Kısa vadeli turizm artışına rağmen yüksek maliyetli altyapı yatırımları birçok ev sahibi için sürdürülebilir olmamıştır. Bu durum, TDT modelinde **modüler veya geçici altyapının** tercih edilmesi, mevcut tesislerin çok amaçlı kullanımının artırılması ve yatırımın ölçek-maliyet optimizasyonu temelinde planlanması gerektiğine işaret etmektedir (Grix & Houlihan, 2014).

4.2. Medya Hakları, Sponsorluk ve Şeffaflık

Copa América, medya ve sponsorluk gelirlerinin bölgesel organizasyonlarda yüksek görünürlük sağlayabildiğini göstermektedir. Ancak şeffaf olmayan ihale süreçleri veya kapalı gelir dağılımı, kamuoyu güvenini zayıflatabilmektedir. Bu bulgu, TDT'nin turnuva modelinde rekabetçi medya hakları ihalesi, açık gelir paylaşım modeli ve KPI tabanlı yıllık raporlama mekanizmalarının zorunlu olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.3. Kültürel Entegrasyon ve Bölgesel Norm Üretimi

ASEAN/SEA Games deneyimi, kültürel çeşitlilik içeren bölgelerde bile düzenli takvim, birlikte öğrenme süreçleri ve standartlaştırılmış kurallar yoluyla bölgesel norm üretiminin başarıyla kurumsallaşabileceğini göstermektedir (Creak & Trotier, 2024). Bu yaklaşım, TDT'nin tasarımsal DNA modelinin uygulanabilirliğini güçlendirmekte; kültür-spor entegrasyonunun düzenli bir diplomasi mekanizmasına dönüşebileceğini göstermektedir.

4.4. Miras Planlaması, Şehir Markalaşması ve Sürdürülebilirlik

Commonwealth Games, güçlü kültür programları, sembolik ritüeller (ör. Baton Relay) ve şehir markalaşmasıyla etkin bir kültürel diplomasi platformu yaratmıştır. Glasgow 2014 örneği bu açıdan olumlu bir miras üretmiştir. Ancak bazı edisyonlarda maliyet artışları ve tesislerin uzun dönemli kullanımına ilişkin tartışmalar, **miras planlamasının** sadece bir ek unsur değil, tasarımın merkezinde olması gerektiğini göstermektedir (Kobierecki, 2017). Bu nedenle TDT modelinde **modüler altyapı, eşitleme fonu, açık veri, bağımsız denetim ve yıllık Miras & Etki Raporu** temel bileşenler olmalıdır.

4.5. TDT İçin Genel Değerlendirme

Bu karşılaştırmalı analiz, TDT için önerilen modelin güçlü yönlerini pekiştirirken, potansiyel risklere yönelik önleyici mekanizmaları da tanımlamaktadır. AFCON ve Copa América'nın maliyet ve yönetim sorunlarından çıkarılan dersler, SEA Games'in norm üretimi kapasitesi ve Commonwealth Games'in kültürel diplomasi güçleri birlikte değerlendirildiğinde, TDT için şeffaf, denetlenebilir, kültürel olarak bütünlük ve sürdürülebilir bir turnuva mimarisinin gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Uluslararası Çoklu Spor Organizasyonlarının Karşılaştırmalı Analizi: TDT Modeli İçin Çıkarımlar

Organizasyon	Yönetişim/Finansman	Ölçek/Kapsam	Güçlü Yanlar	Kritik Riskler TDT'ye Ders
AFCON (CAF)	CAF; ev sahibi + sponsor + medya	Kıta ölçeği; yüksek tesis/güvenlik	Yüksek görünürlük, medya potansiyeli	Âtıl tesis riski sözleşme şeffaflığı ihtiyacı
Copa América	CONMEBOL; medya/sponsor ağırlıklı	Kıta ölçeği; davetli takımlar	Marka gücü, yayın geliri	İhale şeffaflığı gelir paylaşımının açıklığı
SEA Games/ASEAN	Dönüşümlü; kamu + sponsor	Çok sporlu, geniş kültür programı	Ritim, norm üretimi	Ev sahibi kapasitesine bağlı değişken etki
Commonwealth Games	CGF; ev sahibi + sponsor + kamu	4 yılda bir; kültür ağır basar	Kültürel diplomasi, şehir markalaşması	Maliyet ve kalıcı tesis yönetimi; miras planı zorunlu

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bağlamında önerilen futbol turnuvasının yalnızca sportif bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda kurumsallaşmış bir kültürel diplomasi mekanizması olarak tasarlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Yumuşak güç literatürü, etkili kamu diplomasisi araçlarının büyüklükten ziyade düzenlilik, tanımlı standartlar ve ölçülebilir çıktılar üzerinden başarı ürettiğini vurgulamaktadır (Nye, 2004). Çalışmanın bulguları, spor diplomasisinin bu üç temel ilkeyi somutlaştırma kapasitesine sahip olduğunu ve futbolun ritüelleşmiş yapısının toplumlar arası temas sıklığını artırarak uzun dönemli ilişki sermayesi oluşturduğunu göstermektedir.

Karşılaştırmalı analiz, AFCON, Copa América, ASEAN/SEA Games ve Commonwealth Games gibi bölgesel organizasyonların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymuş; TDT'nin karşılaşılabileceği fırsatlar ve risklere ilişkin uyarlanabilir dersler sunmuştur. Bu örnekler; tasarımsal DNA, bağımsız denetim, miras planlaması, modüler altyapı, şeffaf medya hakları yönetimi ve kültürel program entegrasyonu gibi bileşenlerin sürdürülebilir bir spor diplomasisi mimarisinde zorunlu olduğunu göstermektedir (Grix & Houlihan, 2014; Creak & Trotier, 2024; Kobierecki, 2017; Postlethwaite et al., 2023). Bu doğrultuda çalışma, politika ve uygulama önerilerini üç düzeyde genişletmektedir:

Yönetişim ve Planlama

- Ev sahipliği rotasyonu 3-5 yıllık öngörülebilir bir takvimle belirlenmeli ve tüm ülkeler için adil rekabet koşulları sağlanmalıdır.
- Medya hakları rekabetçi ihale süreçleriyle dağıtılmalı; sponsorluk, bilet ve yayın gelirleri şeffaf bir formülle paylaşılmalıdır.
- Bütçe bilgileri, sözleşmeler ve ihale sonuçları kamuya açık bir sistem üzerinden yayımlanmalı; yönetim yapısı çok paydaşlı katılımı güvence altına almalıdır.
- TDT bünyesinde "Bağımsız Etki ve Uyum Birimi" kurulmalı ve turnuvanın tüm aşamalarını doğrulayan bir üst otorite görevi görmelidir.

Miras ve Sürdürülebilirlik

- Altyapı planlamasında modüler, geçici veya mevcut tesisleri güçlendiren çözümler tercih edilmeli; büyük kalıcı yatırımlar yalnızca gerekliyse yapılmalıdır.
- Kadın ve gençlik kategorileri için ayrılmış bütçeler güvenceye alınmalı ve bu programların sürdürülebilirliği kurumsal yapıya entegre edilmelidir.
- Her edisyon sonunda standartlaştırılmış bir Miras & Etki Raporu yayımlanmalı; raporda sosyal-kültürel, ekonomik, diplomatik ve sportif göstergeler yer almalıdır.
- Uzun vadede, turnuvanın TDT şehirlerinde şehir markalaşmasını ve spor ekosistemini güçlendiren bir "döngüsel etki modeli" oluşturması hedeflenmelidir.

Ölçüm, Öğrenme ve Kurumsal Hafıza

- Tüm ev sahiplikleri için ortak bir veri sözlüğü oluşturulmalı; KPI setleri sosyal temas, turist harcaması, yayın erişimi, tesis kullanımı, gönüllü programları ve eğitim sertifikaları gibi alanları kapsamalıdır.
- Toplanan veriler bağımsız doğrulamayla desteklenmeli ve her yıl kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Öğrenilen dersler, operasyon el kitabı ve yönetim protokolleri aracılığıyla bir sonraki ev sahipliğe aktarılmalı; böylece turnuvanın kurumsal hafızası oluşturulmalıdır.

Bu çerçeve sayesinde önerilen Türk Dünyası Futbol Turnuvası, sahadaki rekabetin ötesine geçerek Türk dünyasında ölçülebilir sosyal yakınlaşma, sürdürülebilir ekonomik canlılık, güçlü kültürel görünürlük ve rutinleşmiş diplomatik iş birliği üreten bir yapı hâline gelebilecektir. Böyle bir model, TDT'nin bölgesel rolünü güçlendirirken, spor diplomasisi aracılığıyla ortak kimlik inşası ve kültürel etkileşimi artıran kalıcı bir mekanizma oluşturacaktır.

6. Kaynaklar

- Brannagan, P. M., & Giulianotti, R. (2015). Soft power and soft disempowerment: Qatar, global sport and football's 2022 World Cup finals. *Leisure Studies*, 34(6), 703–719. <https://doi.org/10.1080/02614367.2014.964291>
- Creak, S., & Trotier, F. (2024). Sport, diplomacy and regionalism in Southeast Asia: The Southeast Asian (SEA) Games and ASEAN. *Sport in Society*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/17430437.2024.2325971>.
- Grix, J., & Houlihan, B. (2014). Sports mega-events as part of a nation's soft power strategy: The cases of Germany (2006) and the UK (2012). *The British Journal of Politics and International Relations*, 16(4), 572–596. <https://doi.org/10.1111/1467-856X.12017>
- Kobierecki, M. M. (2017). The Commonwealth Games as an example of bringing countries closer: A case study in sports diplomacy. *Physical Culture and Sport. Studies and Research*, 74(1), 43–53. <https://doi.org/10.1515/pcssr-2017-0004>
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
- Özel, C. (2018). Yumuşak güce bütünsel bakış. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 974–1000. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/470734>.
- Postlethwaite, V., Rofe, J. S., & Grix, J. (2023). Sport diplomacy: An integrative review. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 15(2), 1–23. <https://doi.org/10.1080/14413523.2022.2071054>
- Yağmurlu, A. (2019). Kamu diplomasisi bakımından spor diplomasisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 1035–1049. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/49452/556513>.

Security And Sovereignty Paradigm Of The Turkic World In The New Geopolitical Reality: A Solidarity-Based Multi-Level Model Proposal

Prof. Abdulmecit Nuredin, PhD ¹

Abstract

Rapid multipolarization, persistent regional wars, recurrent supply chain shocks, and the accelerating scale of digital threats are pushing the Turkic World to rethink security and sovereignty beyond military centric frameworks. Security drivers now concentrate in geo economics, cyber resilience, energy security, contested information ecosystems, and societal robustness, where technical vulnerabilities can crystallize into strategic dependence and reduced policy autonomy. This article advances a solidarity based, multi level sovereignty paradigm that treats sovereignty primarily as capacity, the practical ability to sustain autonomous decision making and cross sector resilience, and argues that such capacity can be strengthened through structured cooperation without sovereign authority transfer.

Drawing on the Organization of Turkic States' (OTS) strategic texts and the World Bank's empirical assessment of the Middle Corridor, the article develops institutional and legal building blocks for a workable common security approach (Organization of Turkic States, 2021, 2022; World Bank, 2023). It operationalizes the paradigm through four pillars: (i) domestic political dynamics shaping solidarity outcomes, (ii) an external actor stress test, (iii) an auditable Minimum Cyber Standards Package (MCSP) anchored in recognized legal and technical benchmarks, and (iv) a phased implementation pathway resilient to political cycles (Abbott et al., 2000; Council of Europe, 2001; ISO/IEC, 2022; International Telecommunication Union, 2024; National Institute of Standards and Technology, 2024). The central claim is that shared normative aspirations become strategically consequential only when translated into measurable baselines, auditable mechanisms, and sequenced institutionalization capable of withstanding domestic variation and external pressure.

Anahtar Kelimeler: Turkic World, sovereignty, solidarity, institutionalization, collective security, multipolarity, Middle Corridor, cybersecurity, OTS

¹ Faculty of Law, International Vision
nuredin@vision.edu.mk

1. INTRODUCTION

The second decade of the twenty first century has been marked by reduced crisis management effectiveness of international institutions, uneven norm application, and the diffusion of regional conflicts across domains. In parallel, the concept of security has expanded beyond border defense and military deterrence to encompass financial fragility, supply chain continuity, energy security, information operations, and cyber resilience (Buzan et al., 1998). For the Turkic World situated at Eurasia's crossroads, this expansion produces a mixed landscape in which opportunity and risk are tightly intertwined. Strategic corridors, data flows, and infrastructural chokepoints increasingly condition both autonomy and stability.

The core question of the article is therefore: How can the Turkic World strengthen security and sovereignty in the new geopolitical reality through solidarity, without eroding national sovereignty? This question matters for two related reasons. First, multipolarity can widen strategic options for small and mid sized states, yet it also heightens coercive pressures, dependency risks, and vulnerability to hybrid influence. Second, the absence of sustained inter institutional coordination and shared standards complicates the development of credible collective security reflexes, particularly in fast moving arenas such as cyber incidents and information manipulation, where coordination delays can be costly.

Rather than reproducing the familiar sovereignty transfer debate, this article treats sovereignty as capacity, understood as the practical ability to sustain autonomous decision making and cross sector resilience under pressure. The analytical premise is that sovereignty capacity can be reinforced through deliberate and institutionalized solidarity. OTS strategic materials supply a normative basis for coordinated action, while empirical assessments of the Middle Corridor illustrate how targeted investments and efficiency reforms have direct security implications by shaping resilience, redundancy, and regional connectivity (Organization of Turkic States, 2021, 2022; World Bank, 2023).

This article advances a paradigm shift: it reconceptualizes security and sovereignty for the Turkic World from a military dominant and state isolated lens toward a multi domain, capacity based sovereignty paradigm in which solidarity is not a rhetorical aspiration but a governance practice. The paradigm rests on a falsifiable proposition: sovereignty capacity increases when solidarity is institutionalized through minimum measurable baselines, auditable verification, and a sequenced peer review cycle, without delegating sovereign authority (Abbott et al., 2000; Checkel, 2005). The article contributes by (i) specifying how domestic political variation conditions solidarity outcomes, (ii) stress testing feasibility under external actor competition, (iii) operationalizing cyber solidarity through an auditable MCSP as the fastest scalable entry point, and (iv) proposing a phased pathway that can survive leadership turnover and bureaucratic asymmetries. The remainder of the article proceeds as follows: Section 2 develops the conceptual framework; Section 3 outlines the method; Section 4 presents the model and its pillars; Section 5 discusses tensions and feasibility conditions; and Section 6 concludes with implications for institutional design and future research.

2. LITERATURE REVIEW AND CONCEPTUAL FRAMEWORK

2.1 Sovereignty as capacity under institutionalized cooperation

Classical accounts often treat sovereignty as an absolute authority, yet contemporary scholarship emphasizes how sovereignty functions as a layered and contested practice, frequently expressed through capacities that can be strengthened or eroded by institutional arrangements (Krasner, 1999). Regional and multilateral cooperation can generate collective capacity through common standards and coordination routines while leaving formal sovereignty intact (Acharya, 2014; Keohane, 1984).

Institutionalists similarly highlight that durable cooperation depends on the design of rules, procedures, and organizational routines that structure expectations across time (March & Olsen, 1989).

A central clarification comes from the literature on institutionalization and legalization. Institutional arrangements differ in the degree of obligation, precision, and delegation; these dimensions help explain how cooperation can be made credible and durable without necessarily creating supranational authority (Abbott et al., 2000). Complementary work on the rational design of international institutions underscores how states choose institutional features to manage uncertainty, enforcement, and distributional concerns, often without formal authority transfer (Koremenos et al., 2001). These insights are analytically important for the Turkic World context, where sovereignty sensitivities can be politically salient even when cooperation is practically needed.

2.2 Security communities, solidarity, and institutionalization

The security community tradition argues that sustained cooperation and stable expectations of peaceful change can emerge through communication, shared understandings, and routinized interaction (Adler & Barnett, 1998; Deutsch et al., 1957). This literature is relevant because it links solidarity to the institutional conditions that make cooperation predictable rather than episodic.

Constructivist scholarship further conceptualizes institutions as social environments in which norms can be internalized through social influence and repeated interaction, shaping behavior even when enforcement is limited (Johnston, 2001). Norm life cycle arguments likewise show how norms become durable when they progress from declaratory endorsement to diffusion and internalization (Finnemore & Sikkink, 1998). The implication for this article is that solidarity becomes strategically meaningful when it is operationalized through routines, monitoring, and peer learning, rather than remaining at the level of rhetoric (Checkel, 2005). Network oriented approaches additionally emphasize that transgovernmental and cross institutional coordination can produce governance capacity through information exchange, joint practices, and shared standards, without requiring centralized authority transfer (Slaughter, 2004).

2.3 Concept definition: solidarity based and multi level sovereignty

Against this theoretical background, the article defines solidarity based and multi level sovereignty as the strengthening of sovereignty capacity through joint action, minimum standards, and durable institutional routines, without delegating sovereign authority. The concept rests on three premises. First, in a multipolar setting, unilateral sovereignty strategies become fragile under interdependence, coercion, and spillovers. Second, security must be treated as multi sectoral, integrating economic, digital, infrastructural, and societal dimensions. Third, solidarity must be anchored in mechanisms that outlast political declarations and leadership cycles. This framing aligns with the OTS's orientation toward coordinated action, while also functioning as a practical lens for translating broad commitments into measurable instruments (Organization of Turkic States, 2021, 2022).

3. METHOD

3.1 Research design and sources

The study adopts a qualitative design combining conceptual analysis and structured document review. Primary materials include the OTS's strategic texts, which articulate common orientation and coordination goals, and the World Bank's Middle Corridor assessment, which connects investment, governance reforms, and operational performance metrics to regional connectivity outcomes (Organization of Turkic States, 2021, 2022; World Bank, 2023). This pairing links normative

commitments with material constraints and opportunities, isolating concrete levers through which solidarity can enhance resilience.

For the cybersecurity dimension, the analysis is anchored in widely recognized legal and benchmarking instruments: the Convention on Cybercrime as a procedural and cooperation baseline, the NIST Cybersecurity Framework 2.0 as an outcomes based governance reference, ISO/IEC 27001:2022 as an auditable information security management standard, and the ITU Global Cybersecurity Index 2024 as a comparative tool for tracking capacity and commitment (Council of Europe, 2001; ISO/IEC, 2022; International Telecommunication Union, 2024; National Institute of Standards and Technology, 2024).

3.2 Analytical procedure

The analysis proceeds in three stages. First, it extracts recurring priorities and commitments from the OTS texts and maps them to a multi sector security lens. Second, it codes these commitments into implementable mechanism types using the obligation precision delegation framework, distinguishing soft law routines from more formalized arrangements (Abbott et al., 2000). Third, it synthesizes outputs into a four pillar operational model, assessing feasibility through the combined lenses of domestic political dynamics, external actor interaction, and auditability.

4. ANALYSIS

4.1 The new geopolitical reality: risks and opportunities

Multipolarization may expand strategic maneuvering space, but it also heightens competition and the risk of asymmetric dependence. As geo economic routes become central to state strategy, transport and energy corridors move into the core of security planning. The Middle Corridor is thus not only a commercial route; it is also a resilience instrument because corridor diversification reduces exposure to single route disruptions and can strengthen strategic visibility and redundancy (World Bank, 2023). At the same time, hybrid threats increasingly connect economic coercion, disinformation, and cyber operations. Under such conditions, solidarity becomes less a matter of preference and more an operational necessity for sustaining autonomy.

4.2 Institutional threshold: capacities and limits of the OTS

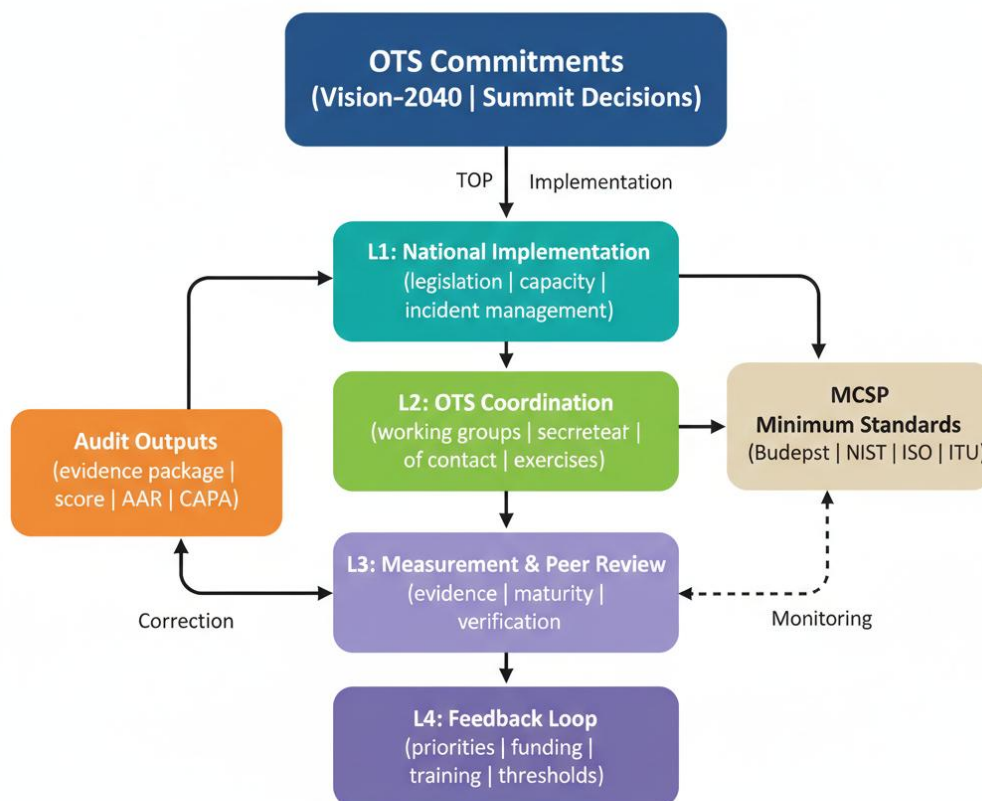
The OTS has provided a normative platform for cultural and economic cooperation and articulated long horizon orientation through Turkic World Vision 2040 and summit outcomes (Organization of Turkic States, 2021, 2022). Yet security institutionalization measured in shared standards, common decision routines, and functioning oversight remains comparatively early stage. The gap between political intention and operational capability is most visible in fast moving domains such as cyber incidents. A viable model must therefore specify not only the content of joint action but also the rules, routines, evidence expectations, and measurable outputs through which it is implemented.

4.3 The solidarity based and multi level sovereignty model

The proposed model frames sovereignty as capacity building rather than authority transfer. National sovereignty remains intact, while collective action capability rises through minimum standards and institutional coordination. The model is multi level in an operational sense. It links national implementation within ministries and public institutions to OTS coordination through technical working groups and a standing secretariat function; it then connects both to a shared measurement and peer review cycle that produces comparable evidence and learning; finally, it institutionalizes feedback loops through which verification results update priorities, funding, and training plans across

members. These levels convert solidarity into repeatable governance routines, including joint exercises, comparable maturity assessments, and mutually intelligible audit outputs, without creating centralized coercive enforcement. In this way, solidarity is treated as a verifiable practice that can stabilize cooperation across political cycles, reduce fragmentation in crisis response, and incrementally converge security capacity across heterogeneous members (Abbott et al., 2000; Adler & Barnett, 1998; Checkel, 2005; Johnston, 2001).

Figure 1. Solidarity-Based Multi-Level Sovereignty Model (Conceptual Scheme).

Note. The model operationalizes solidarity without authority transfer by linking OTS normative commitments (Vision-2040 and summit decisions) to four governance levels: L1 (national implementation), L2 (OTS coordination), L3 (measurement and peer review), and L4 (feedback loops for priorities, funding, training, and thresholds). The MCSP (Minimum Cyber Standards Package) provides minimum measurable baselines anchored in recognized legal and technical benchmarks—the Budapest Convention, NIST CSF 2.0, ISO/IEC 27001:2022, and the ITU Global Cybersecurity Index 2024—enabling comparable monitoring and verification across members. Audit outputs (evidence package, score, after-action reviews, and corrective and preventive action plans) feed into correction and continuous capacity-building at both national and OTS levels, emphasizing measurable standards, auditable mechanisms, and sequenced institutional routines rather than delegation of sovereign authority (Abbott et al., 2000; Checkel, 2005; Council of Europe, 2001; ISO/IEC, 2022; International

Telecommunication Union, 2024; National Institute of Standards and Technology, 2024; Organization of Turkic States, 2021, 2022).

4.4 Economic and cultural integration as security multipliers

Economic integration strengthens the material foundations of security by reducing exposure to disruption and coercion. Improvements in the Middle Corridor's performance can lower time and cost, increase redundancy, and expand regional connectivity, effects that translate into resilience gains under shock conditions (World Bank, 2023). Energy connectivity and infrastructure interoperability similarly reduce vulnerability to single route dependence by diversifying supply options and strengthening contingency capacity.

Cultural diplomacy also has security relevance insofar as it supports legitimacy and societal robustness. Joint educational initiatives, coordinated media communication, and credible crisis information channels can sustain public acceptance of cooperative commitments during periods of stress. In institutional terms, these practices help stabilize solidarity by reinforcing shared expectations and reducing the risk that cooperation collapses under politicized narratives or information manipulation (Finnemore & Sikkink, 1998; Johnston, 2001).

4.5 The Minimum Cyber Standards Package (MCSP) as an auditable solidarity instrument

Because digital threats are fast moving, cross border by default, and comparatively measurable, cybersecurity provides a realistic entry point for translating solidarity into operational capacity. The article therefore treats the Minimum Cyber Standards Package (MCSP) not as a purely technical add on but as a legal institutional instrument. It specifies what member states can plausibly commit to, how those commitments can be evidenced, and how compliance can be reviewed without triggering sovereignty transfer sensitivities.

MCSP proposes a four part baseline that aligns domestic law and institutional practice with widely recognized reference points. First, it relies on the Convention on Cybercrime to provide a shared procedural language for cooperation on cybercrime and electronic evidence, supporting legal compatibility and mutual assistance (Council of Europe, 2001). Second, it adopts a common governance logic for public sector cyber risk, using the NIST Cybersecurity Framework 2.0 outcomes structure to clarify responsibilities, reporting lines, and preparedness expectations without prescribing a centralized authority (National Institute of Standards and Technology, 2024). Third, it treats ISO/IEC 27001:2022 as an auditable benchmark for information security management in public institutions, enabling verification through documented controls, internal audit routines, and corrective actions (ISO/IEC, 2022). Fourth, it uses the ITU Global Cybersecurity Index to support comparability and convergence by tracking capacity commitments and progress across members over time (International Telecommunication Union, 2024).

Crucially, MCSP is designed around reviewability rather than sanctioning. It operationalizes solidarity through annual evidence submission, a peer review cycle, and joint exercise outputs that produce comparable records of capability development. This structure follows the broader insight that cooperation becomes credible when institutional arrangements increase obligation and precision while keeping delegation bounded and politically acceptable (Abbott et al., 2000). In this sense, MCSP functions as an audit friendly mechanism for capacity building. It strengthens sovereignty as practice, autonomous decision making sustained by resilient institutions, through measurable baselines and repeatable review routines rather than any transfer of sovereign authority (Checkel, 2005; Johnston, 2001).

Table 1. MCSP Components and Auditable Evidence Categories (Summary)

MCSP Component	Reference framework	Minimum auditable evidence (per cycle)	Peer review output (reported)
Legal and judicial cooperation (cybercrime, electronic evidence)	Convention on Cybercrime	Legal status note; mapping of core elements to domestic law; point of contact workflow; annual cooperation metrics (aggregate)	Gap diagnosis; timeliness trend; one next cycle reform target
Institutional cyber risk governance (public sector)	NIST Cybersecurity Framework 2.0	Baseline profile; role and oversight lines; risk tolerance note; incident categorization and escalation routine; one exercise after action review	Governance maturity; alignment assessment; measurable improvement indicators
Auditable information security management (verification)	ISO/IEC 27001:2022	ISMS scope list; internal audit schedule and records; findings summary; corrective action closure rate; certification or independent verification note	Evidence of audit cycle; closure performance; proposed minimum compliance threshold
Capacity and maturity convergence (benchmark)	ITU Global Cybersecurity Index 2024	Benchmark interpretation; 12 to 24 month capacity plan (3 to 5 targets); resource alignment summary (aggregate); convergence mapping; progress note since last cycle	Convergence map; feasibility assessment; regional joint activity proposal

Note. The peer review approach is oriented to evidence based learning and convergence, not punitive sanctioning (Checkel, 2005; Johnston, 2001).

4.6 External actor stress test: Russia, China, and the EU

The feasibility of solidarity based institutionalization is conditioned not only by intra member preferences but also by the externalities of third party perceptions and influence strategies. External actors may shape incentives through economic leverage, regulatory conditionality, security signaling, or narrative framing. The purpose of the external actor stress test is therefore institutional robustness. It asks whether the proposed model can remain workable under competitive pressure without generating avoidable escalation risks or sovereignty anxieties.

From an institutional design perspective, three constraints are decisive. First, cooperation must minimize perceived alignment externalities, the risk that technical coordination is recharacterized as geopolitical positioning. Second, it must reduce strategic dependency channels in critical infrastructure and digital ecosystems by strengthening redundancy and common safeguards. Third, it must manage regulatory asymmetries that can be instrumentalized through non compliance narratives, market access friction, or data governance contestation. The model responds by anchoring solidarity in transparent, bounded, and auditable mechanisms rather than open ended commitments. This approach preserves strategic flexibility while increasing credibility through precision and reviewability (Abbott et al., 2000; Koremenos et al., 2001).

Accordingly, the stress test logic supports an architecture of multi vector compatibility and project based cooperation. Standards are framed as baseline capacity measures rather than as security guarantees or collective defense clauses. Where external pressures intensify, the model's resilience depends on whether shared baselines produce verifiable outputs, including common evidence categories, mutually intelligible audit documentation, and repeatable exercise records, that allow members to demonstrate capacity gains in a politically non escalatory register (Checkel, 2005; Johnston, 2001). In this sense, institutionalization functions as a stabilizer. It reduces fragmentation

and vulnerability to coercive pressure by making cooperation legible, routine based, and administratively sustainable, while keeping delegation bounded and sovereignty formally intact (Abbott et al., 2000; Slaughter, 2004).

4.7 Domestic political dynamics: regime variation, leadership change, and bureaucratic capacity

Domestic political dynamics shape whether solidarity commitments translate into practice. Regime variation, leadership turnover, and uneven administrative capacity can create predictable gaps between political declarations and operational delivery, particularly where implementation requires cross ministry coordination, sustained budgeting, and technically specialized personnel. For this reason, the model treats domestic variation not as a residual political fact but as a design constraint. Institutionalization must be built to survive changes in leadership priorities and to function under asymmetric capacity conditions.

The legal institutional response is to embed continuity mechanisms that are administratively measurable and procedurally repeatable. These include standing technical working groups with defined mandates, meeting frequency, and deliverables; a stable secretariat function responsible for evidence collection, reporting timetables, and interoperability of documentation; and an annual compliance and learning cycle based on standardized reporting templates, peer review, and publicly recordable exercise outputs. Such mechanisms reduce discretion shocks by converting cooperation into routines, including deadlines, evidence categories, and review outputs, that can be monitored across cycles without requiring supranational enforcement (Abbott et al., 2000; March & Olsen, 1989).

Framing also matters for domestic legality and political acceptability. Emphasizing sovereignty capacity and national resilience rather than authority transfer lowers constitutional and political sensitivity and clarifies that participation entails bounded procedural commitments, not delegation of sovereign decision making. Over time, routinized reporting and peer review can support convergence through learning and socialization effects, while preserving formal sovereignty and allowing capacity based differentiation through phased implementation (Checkel, 2005; Finnemore & Sikkink, 1998; Johnston, 2001).

4.8 Phased implementation and sequencing

A staged roadmap protects the ambition capacity balance and makes progress measurable. Phase 1 focuses on adopting baselines and piloting, including MCSP adoption, at least one joint cyber incident response exercise, and a shared approach to critical infrastructure inventory and risk classification (National Institute of Standards and Technology, 2024). Phase 2 builds institutional routines, including an annual peer review cycle and a technical early warning network oriented to indicators. Phase 3 deepens mutual recognition and compliance thresholds, including a public sector minimum information security management baseline aligned with ISO/IEC 27001:2022 and sustained joint exercises with documented learning outputs (ISO/IEC, 2022). Sequencing in this manner supports resilience to political fluctuation and increases the likelihood that cooperation becomes durable.

5. DISCUSSION

The proposed paradigm is designed to increase common security capacity while minimizing sovereignty sensitivities by treating solidarity as institutional practice rather than rhetorical unity. Its comparative advantage lies in combining minimum measurable baselines, auditable verification outputs, and feedback loops that allow priorities and capacity building to be updated across cycles, features that strengthen credibility even where enforcement is intentionally limited (Abbott et al.,

2000; Checkel, 2005). This design is consistent with security community insights that routinized interaction stabilizes expectations and with institutional socialization accounts emphasizing learning and repeated coordination (Adler & Barnett, 1998; Deutsch et al., 1957; Johnston, 2001).

Two tensions require careful management. First, external actors may frame solidarity initiatives as geopolitical alignment, especially when they touch strategic corridors or digital infrastructure. The model addresses this by emphasizing transparent standards, bounded mechanisms, and multi vector compatibility. Credibility is pursued through precision and auditability, not political signaling (Abbott et al., 2000; Slaughter, 2004). Second, domestic heterogeneity, including leadership turnover and uneven administrative capacity, can widen implementation gaps. For this reason, the model prioritizes continuity tools and adopts a learning oriented peer review logic that enables convergence without punitive escalation (Checkel, 2005; Finnemore & Sikkink, 1998; Johnston, 2001; March & Olsen, 1989).

Cybersecurity is positioned as the most feasible entry point for early institutionalization because it is measurable, rapidly scalable, and compatible with widely recognized benchmarks. The MCSP framework translates solidarity into auditable capacity through a shared evidence vocabulary, comparable maturity assessment, and repeatable exercise outputs, thereby operationalizing multi level sovereignty as a governance cycle rather than a declaration (Council of Europe, 2001; ISO/IEC, 2022; International Telecommunication Union, 2024; National Institute of Standards and Technology, 2024). If implemented with disciplined sequencing and evidence based review, the model can reduce fragmentation in crisis coordination, improve resilience of corridor linked infrastructures, and incrementally strengthen sovereignty capacity under competitive pressure.

6. CONCLUSION

With appropriate institutional design and multi domain integration, the Turkic World can move beyond being treated as an area of influence and consolidate itself as a geopolitical subject. This article has advanced a solidarity based, multi level sovereignty paradigm that strengthens sovereignty capacity through structured cooperation rather than authority transfer. The paradigm's novelty is threefold. First, it redefines sovereignty as measurable capacity, the ability to sustain autonomous decision making and cross sector resilience, rather than as an abstract debate over delegation. Second, it reconceptualizes solidarity as auditable institutionalization: minimum baselines, evidence requirements, peer review, and feedback loops that stabilize cooperation across political cycles (Abbott et al., 2000; Checkel, 2005). Third, it identifies cybersecurity as the most scalable entry point for rapid institutionalization, operationalized via the MCSP and a shared evidence vocabulary that enables comparable assessment and learning (Council of Europe, 2001; ISO/IEC, 2022; International Telecommunication Union, 2024; National Institute of Standards and Technology, 2024).

The model's workability depends on four linked conditions: managing domestic political dynamics and capacity gaps through continuity mechanisms, applying an external actor stress test as a design filter to preserve multi vector compatibility and legitimacy, making MCSP and related baselines verifiable through recognized legal and technical benchmarks, and implementing a phased timeline that sequences ambition to capacity and produces measurable outputs at each stage. OTS strategic documents provide a normative basis for coordination and joint action, while the Middle Corridor assessment underscores how geo economic integration can strengthen resilience through operational performance improvements (Organization of Turkic States, 2021, 2022; World Bank, 2023). The policy implication is clear: solidarity becomes strategically meaningful when it is institutionalized through standards that can be audited, mechanisms that can be repeated, and learning processes that can be tracked. Future research should test the model using comparative case studies of crisis coordination, measure convergence effects under peer review, and evaluate how corridor governance reforms interact with cyber resilience capacity in practice (Koremenos et al., 2001; Slaughter, 2004).

REFERENCES

- Abbott, K. W., Keohane, R. O., Moravcsik, A., Slaughter, A. M., & Snidal, D. (2000). The concept of legalization. *International Organization*, 54(3), 401–419.
- Acharya, A. (2014). *The end of American world order*. Polity Press.
- Adler, E., & Barnett, M. (Eds.). (1998). *Security communities*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Checkel, J. T. (2005). International institutions and socialization in Europe: Introduction and framework. *International Organization*, 59(4), 801–826.
- Council of Europe. (2001). *Convention on Cybercrime (ETS No. 185)*. <https://rm.coe.int/1680081561>
- Deutsch, K. W., Burrell, S. A., Kann, R. A., Lee, M., Lichterman, M., Lindgren, R. E., Loewenheim, F. L., & Van Wagenen, R. W. (1957). *Political community and the North Atlantic area: International organization in the light of historical experience*. Princeton University Press.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization*, 52(4), 887–917.
- International Organization for Standardization, & International Electrotechnical Commission. (2022). *ISO/IEC 27001:2022 Information security, cybersecurity and privacy protection: Information security management systems: Requirements*. <https://www.iso.org/standard/27001>
- International Telecommunication Union. (2024). *Global Cybersecurity Index 2024 (5th ed.)*. https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/GCIv5/2401416_1b_Global-Cybersecurity-Index-E.pdf
- Johnston, A. I. (2001). Treating international institutions as social environments. *International Studies Quarterly*, 45(4), 487–515.
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Koremenos, B., Lipson, C., & Snidal, D. (2001). The rational design of international institutions. *International Organization*, 55(4), 761–799.
- Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized hypocrisy*. Princeton University Press.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions: The organizational basis of politics*. Free Press.
- National Institute of Standards and Technology. (2024). *The NIST Cybersecurity Framework (CSF) 2.0 (NIST CSWP 29)*. <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/CSWP/NIST.CSWP.29.pdf>
- Organization of Turkic States. (2021, November 12). *Turkic World Vision 2040 [Strategy document]*. <https://turkicstates.org/u/d/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf>

Organization of Turkic States. (2022, November 11). Samarkand Declaration of the Ninth Summit of the Organization of Turkic States [Declaration]. <https://www.turkicstates.org/u/d/basic-documents/ninth-summit-declarataion-16-en.pdf>

Slaughter, A. M. (2004). A new world order. Princeton University Press.

World Bank. (2023). Middle Trade and Transport Corridor: Policies and investments to triple freight volumes and halve travel time by 2030. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/6248f697aed4be0f770d319dcaa4ca52-0080062023/original/Middle-Trade-and-Transport-Corridor-World->